THE LEGENDS JOURNAL OF EUROPEAN HISTORY STUDIES(LJEHS)

Issue / Sayı: 2 Year / Yıl: 2021

Article Type / Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

Doi: <http://dx.doi.org/10.29228/legends.51836>

Submitted / Geliş Tarihi: 21/06/2021

Accepted / Kabul tarihi: 11/09/2021

Reference / Atıf Bilgisi: Arıkan, Arda; “A Denizin Ötesinden Bir Öykü, Fransalı Marie ve Salâhaddîn”, *The Legends Journal of European History Studies*, S. 2, 2021, ss.49-70.

DENİZİN ÖTESİNDEN BİR ÖYKÜ, FRANSALI MARIE VE SALÂHADDİN

Arda ARIKAN*

Öz

Fransalı Marie 12. yüzyıl Avrupa’sında yaşamış ve erken Rönesans’ın da müjdecilerinden biri olmuş bir şair ve yazardır. İkinci Henry’nin sarayında, saraylı bir okuyucu ve dinleyici kitlesi arasında, din dışı konularda yazdıklarıyla ünlenmiş olan Marie eserlerinde daha çok aşk, ahlâk ve toplumsal konum gibi konulardan bahseder ancak bunu yaparken de yarattığı karakterlerinin iç dünyalarına odaklanır. Marie’nin belirgin olarak yalnızca tek bir anlatısında Müslümanlardan bahsettiği görülür. Marie’nin Müslümanlardan bahsettiği eserinin adı *Denizin Ötesinden Bir Öykü* (İng. *A Story Beyond the Sea*) olup eser hem Sarazenlerden ve hem de Sultan Salâhaddîn’den bahseder. İşte bu çalışmanın konusu da Marie’nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı anlatısında geçen Müslüman imgesinin açılmanmasıdır. Çalışmada, Marie’nin, mezkûr eserinde bulunan Müslümanları yansıtırma biçimi Ortaçağ’ın genel tarihsel özellikleri ile olan muhtemel ilişkileri bağlamında ele alınacaktır. Sonuç olarak, Marie’nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı öyküsünde Sultan Salâhaddîn imgesinin öncelendiğinden hareketle, hükümdarın Avrupa’nın tahayyülündeki rolü açıklanacaktır

Anahtar Kelimeler: Fransalı Marie, *Denizin Ötesinden Bir Öykü*, şiir, Anglo-Norman, Salâhaddîn

A Story Beyond the Sea, Marie de France and Salahaddin

Abstract

Marie de France lived in 12th century Europe as a poet who foreshadowed the early Renaissance with her presence as a poet and writer. Living under the patronage of Henry II, Marie lived with and wrote for the courtesans as a writer of secular topics such as love, morals, and social status. However, her writing differs from many of her contemporaries because she focuses on her characters' inner worlds. Despite this list of topics, Marie writes about Muslims in only one of her narratives, namely, *A Story Beyond the Sea*. Saracens and Salâhaddîn appear with interesting yet powerful connotations in this particular narrative. In this study, this specific narrative is analyzed to shed light on the image of the Muslim. While doing that, relevant features of the history of Medieval Europe are discussed with this narrative's overall content. It is concluded that Sultan Salâhaddîn appears as an important figure in this story.

Keywords: Marie de France, *A Story Beyond the Sea*, lays, Anglo-Norman, Salâhaddîn

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-mail: ardaari@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-2727-1084

Giriş

Her ne kadar İngiltere’de yaşamış ve yazını orada gerçekleştirmiş olsa da adı Fransalı Marie (İng. Marie de France; bu metinde kısaca Marie olarak anılacaktır) olan yazar ve eserleri alanyazında çeşitli açılardan incelenmiş bir yazardır. Bir İngiliz-Amerikan şirketi olan Britannica¹ bile “Fransalı Marie” olarak anılan bu 12. yüzyıl kadını “bilinen en eski Fransız kadın yazar” olarak tanımlar. Fransa kökenli Normanlar tarafından yönetilen İngiltere topraklarında doğup yaşadığı için Marie “Kıta kökenli Anglo-Norman şair” olarak tanımlanır.² Marie, İngiliz edebiyatı tarihinin başat isimlerinden ve İngiliz Orta Çağı’nın simgesi konumundaki Chaucer’a ilham kaynağı olması ve hatta onun yazını etkilemiş olması iddiasıyla halen de önemini korumaktadır.³ Marie, Batı yazınında yerel dili kullanarak anlatı şiiri (İng. narrative poetry) yazmış olan ilk kadındır ancak Marie olan adının geçtiği üç eseri dışında hakkında pek bir bilgimiz yoktur. Buna karşın Marie, Fransız dilinde eserler üretmiş olsa da İngiltere topraklarında bir kadın tarafından yazılmış en eski eserlerin yazarıdır.⁴

Marie’nin eserlerinin çevirmeni olan Mason⁵, Marie’nin kesin doğum ve ölüm tarihlerinin bilinmediğinden bahsederken onun eserlerini henüz serpilmekte olan Kuzey Fransa’nın yerel diliyle yazdığını ancak bunun onun Fransız olduğunu delillendirmede yeterli olamayacağını belirtir. Çevirmene göre Fransız dili, o zamanlarda, İngiliz sarayının da dilidir ki birçok İngiliz yazar da eserlerini bu dilde yazmıştır. Bütün bunlara karşın, elimizde bulunan bilgilere dayanarak Marie’nin 12. yüzyılda yaşamış olduğu kabul edilmektedir. Bu yüzyıl, Marie’nin yaşamı düşünüldüğünde, 1154 ile 1189 yılları arasında hükümdarlık yapmış olan 2. Henry’nin hükümdar olduğu yıllar olup Marie’nin de onun sarayının bir üyesi olduğunu akla getirmektedir. Kimi araştırmacılar ise, Marie’nin 2. Henry’nin kızı olabileceğini destekleyen deliller bulunduğunu iddia ederler⁶.

Eserleri Eski Norsça, Orta İngilizce, Orta Yüksek Almanca, İtalyanca ve Latince gibi birçok dile çevrildiği için Marie’nin Avrupa Orta Çağ edebiyatında popüler bir isim olduğunu anlıyoruz. Eserlerinin diline ve metinlerinde geçen imgelere ve söz sanatlarına bakıldığında ve özellikle de bir eserini bizzat kendisi Latince’den tercüme ettiği için Marie’nin belirli bir süre eğitim almış olduğunu da tahmin edebiliyoruz. Marie’nin yazın hayatında eserlerini böylesi bir eğitimsel ve yazınsal doygunlukla kaleme alması her şeyden önce Orta Çağ’ın karanlık çağ olarak görülmemesi gerektiğini imler. Buna ek olarak, Marie örneği aracılığıyla İngiltere’de o dönemde sunulan eğitim olanaklarının “düşünüldenden daha yaygın ve yine düşünülenin aksine manastır çevresinden oldukça uzak, seküler öğretmenler gözetiminde, seküler konulara ciddi şekilde değinen ders programlarıyla” gerçekleştirildiğini de görebiliyoruz⁷. Marie’nin aldığı

¹ Bkz. <https://www.britannica.com/biography/Marie-de-France>

² J. R. Rothschild, “Literary and Socio-Cultural Aspects of the Lais of Marie de France”, *A Companion to Marie de France*, Logan E. Whalen (Ed.), Brill, Leiden 2011, s. 89.

³ S. Nowlin, “Between Precedent and Possibility: Liminality, Historicity, and Narrative in Chaucer’s “The Franklin’s Tale.”, *Studies in Philology*, 103(1), 2006, s.47-67.

⁴ Norwich’li Jülyen (Juliana of Norwich) İngiliz topraklarında, İngiliz dilinde yazan ilk kadın yazar olarak bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz., O. Şimşek, *Doğu Akdeniz ve Asya medeniyetlerinin Ortaçağ İngiliz edebiyatına tesiri: Chaucer’ın Canterbury Hikâyeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya 2021, ss.17-18.

⁵ E. Mason, *Medieval Lays and Legends of Marie de France*. Eugene Mason (çev.), Dover. 2003.

⁶ L. T. Ramey, “Role Models? Saracen Women in Medieval French Epic”, *Romance Notes*, 41(2), 2001, s. 131-141.

⁷ T. T. Gümüş, “Ortaçağ’dan Erken Modern Döneme Batı Avrupa’da Eğitim Tarihi: Yeni Yaklaşımlar”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 2010, s. 27 .

eğitim hakkında belgeye dayalı bir bilginiz bulunmamakla birlikte eğitimin artık kurumsallaşmaya başladığı bir dönemde yazmış olması sebebiyle düzenli bir eğitim almış olabileceği kuvvetle muhtemeldir. Marie'nin eğitilmiş bir kadın olması ve saray erkânıyla içli dışlı olması ve hatta büyük ihtimalle sarayda yaşıyor olması onun siyasî ve toplumsal olarak önemli bir konum işgal ettiğini de akla getirebilir.

Genel itibarıyla 12. yüzyıl Avrupa yazını İslam dinine ve Orta Doğu kültürlerine az sayıda da olsa göndermelerde bulunan bir külliyattır. Alanyazının incelenmesi “8. yüzyıldan başlayarak, Avrupa’da işlenmiş somut kültürel yapıtlarda İslam ile ilgili kişi ve unsurlara yer verildiğini göstermektedir”⁸. Buna karşın, Marie özelinde düşünüldüğünde, Marie'nin eserlerinde bulunan İslam uygarlığının etkisi üzerine yapılmış çalışmalara rastlanılmamaktadır. Marie'nin yalnızca tek bir anlatısında Müslümanlardan bahsetmesi dikkat çekicidir. İşte bu çalışmanın konusu da Marie'nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü* (İng. *A Story Beyond the Sea*) başlıklı anlatısında geçen Müslüman imgesini açıklamaktır. Bunu yaparken de Marie'nin, mezkûr eserinde bulunan Müslümanları yansıtmaya biçiminin Orta Çağ'ın tarihsel, toplumsal ve dinsel özellikleri ile olan muhtemel ilişkileri birlikte ele alınacaktır.

Fransalı Marie

“Tarihçiler 12. yüzyılın kadınlara keyfini sürebilecekleri bağımsız ve karar verici roller verdiğini göstermişlerdir”⁹. Kendisi gibi 12. yüzyılda yazan kadın yazarlardan farklı olarak saray merkezli bir yaşamdan dem vuran ve din dışı konulara eğilen Marie de hem erken Rönesans'ın habercisi ve hem de Latince dışında, yani yerel dillerde, yazan bir akımın da üyesi olur¹⁰. Eserlerinde “yazınsal olarak kültürel temellerinin Latinceye saklı olduğunu” belirten Marie, şiirlerinin tümünün, “maceralarını kültürel belleklerinde muhafaza etmek isteyen Britonların öykülerinden kaynaklandığını ısrarla iddia eder” ki gerçekten de Marie'nin eserleri, *res gesta*¹¹ olarak başlayan ancak daha sonra şans, talih ya da ilahi etki neticesinde *aventure* yani maceraya dönüşen eserlerdir¹². Marie'nin eserleri, öyleyse, geçmişin bilgisini gelecekte olacıklara bağlayan eserlerdir ki bu açıdan bakıldığında Marie'nin sahip olduğu ve eserlerine yansıttığı tek bir kültürden bahsedilemez. Marie, eserlerine yansıdığı ölçüde gördüğümüz kadarıyla, Latin dili ve kültürü, Briton kültürü, serpilmekte olan Orta Çağ İngiliz kültürü ve İngiltere’de var olan Fransız etkisini gösteren Norman kültürü ile antik Yunan kültürüne de sahip, kültürel açıdan çok katmanlı bir repertuarı olan bir kadın yazardır.

Marie kaygıları olan bir yazardır. Eserlerinde adını kasıtlı olarak, büyük ihtimalle de metnin kendisine ait olduğunu belirtmek amacıyla dolaysız olarak açıkça yazan Marie, Fransızcası “Lais” olan lirik şiirine de “Dinleyin, Lordlarım, Marie'nin sözlerini” diyerek başlar. Marie'nin yazar olarak adının zaman içinde silinmesi kaygısı taşıdığı “Aziz Patrick'in Araf'ı” başlıklı eserini bitirirken de görülür: “Ben, Marie, Araf'ın kitabını Roman dilinde kaydettim.” Kaynakların tasnifi, yazarların ve dönemlerin bulunması ve hatta eşleştirilmesinin zorluklarla dolu akademik bir çaba gerektirdiği Orta Çağ yazınında Marie'nin adını metinlerine sağlam bir şekilde yerleştirmesi Marie'nin kendi adını taşıyan şiirlerin, Fabl'lerin ve Araf'ın (Fr.

⁸ A. Arıkan, “Ortaçağ, yüzük ve Salâhaddin: Gotthold Ephraim Lessing'in Bilge Nathan ve James Clarence Mangan'ın Üç Yüzük anlatısı”, *Litera*, 31(1), 2021, s.184.

⁹ L. T. Ramey, “Role Models? Saracen Women in Medieval French Epic”, *Romance Notes*, 41(2), 2001, s.132.

¹⁰ K. Wilson, “Introduction”, *Medieval Women Writers*, (Ed.) Katharina M. Wilson, The University of Georgia Press, Athens 1984, s. xiii .

¹¹ Edwards'a göre Marie anlatılarına bilgi dağarcığında bulunan ve yerel dil aracılığıyla kendisine aktarılmış olan her türlü yazılı ve sözlü kaynaktan alınmış bilgiyi aktararak başlar ki Edwards böylesi bir başlangıca *res gesta* adını verir. Anlatı ilerledikçe ise Marie, yazınsal olarak bezenmiş ve okuyucunun tutku ve ihtiras gibi duygularını harekete geçiren kurgusal bir düzleme geçer ki “maceraya” anlamına gelen bu sanatsal anlatıya *aventure* denilir. Eğik yazı ile imleme Edwards'a ait olup her iki anlatım türü de Ortaçağ'ın yazınsal geleneğinde bilinen yazın türlerindendir.

¹² R. R. Edwards, “Marie de France and Le Livre Ovide”, *Mediaevalia*, 26(1), 2005, s. 57.

Espurgatoire)¹³ yazarı olduğunu tartışma götürmez bir gerçek¹⁴ olarak ortaya koyar. Bütün bunlara karşın, Marie eserlerini üretmeye başlar başlamaz bir yazar olarak erkeklerin ve başkalarının ürünlerini sahiplenebilecek yazar takımının kendisine verebileceği zararların da farkına varır. Yazmış olduğu fabllerini bitirirken adını Fransa ile özdeşleştirerek hem eserlerinin başkaları tarafından çalınabileceğinden ürktüğünü belirtir ve hem de böylece Fransalı Marie olarak anılacağına dair işaret verir. "Marie ai num, si sui de France" (Fr. Adım Marie'dir./ Fransa'danım.) diye başlayan bu kısım Marie'nin yazar olarak kimliğini ortaya koyduğu ilk metinsel belirteçtir:

Adım Marie'dir.
Fransa'danım.
Muhtemelen birçok yazar
Emeğimin üzerine konarlar
Hiçbirinin eserimde hak iddia etmelerini istemiyorum¹⁵

Marie'nin kıskanılacağından ve eserlerinin başkaları tarafından kendilerine mal edileceğinden korktuğu yukarıdaki satırlardan anlaşılmaktadır. İşin ilginç yanı, haklıdır da. Malvern'in¹⁶ aktardığı üzere, Guigemar'ın başında şöyle yazar Marie:

Ki de bone mateire traite	Ürününü iyi işleyen her kimse
Mult li peise si bien n'est faite.	Düzgünce değerlendirilmeyince üzülür.
Oez, seignurs, ke dit Marie	Dinleyin, Lordlarım, Marie'nin sözlerini
Ki en sun tens pas ne s'oblíe.	Yaşadıkça işini bırakmaz o.
Celui deivent la gent loer	İnsanlar yüceltmeli onu
Ki en bien fait de sei parler.	Ondan iyilikle bahsedilmesine neden
Mais quant il ad en un pa'is	olanı.
Humme u femme de grant pris,	Ama bir yer varsa
Cil ki de sun bien unt envie	Çok değerli bir erkek ve kadın var olduğu,
Sovent en d'ient vileinie;	Onların talihini kıskananlar
Sun pris li volent abeisser.	Çokça onlardan kötülükle bahsederler;
Pur ceo comencent le mestier	Kötüler şöhretini yerle bir etmek isterler.
Del malvais chien, coart, felun,	Bu yüzdendir işleri güçleri
Ki mort la gent par traisun.	Kıskanç, gaddar, korkak köpekler gibi,
Nel voil mie pur ceo leissier.	Aldatarak ısırmak insanları.
Si gangleir u losengier	İşte bu yüzden asla vazgeçmem.
Le me volent a mal turner,	Kötü niyetli eleştirmen ya da sahtekârlar
Ceo est lur dreit de mesparler.	Benden şikayetçi olacaklarsa,
	Pis konuşma hakkına elbette ki
	sahiptirler. ¹⁷

Marie'nin yukarıdaki satırları yazarken Orta Çağ'da yaşayan bir kadın olarak bazı değerleri öncelediği ve yücelttiği görülür ki bunlar arasında üretime dayalı çalışkanlık başta gelir. Yine bu satırlardan da anlaşılabileceği gibi Marie sadece çalışıp emek vererek ortaya koyduğu

¹³ L'Espurgatoire Seint Patriz, Espurgatoire, Araf olarak da zikredilen eser daha önce yazılmış bulunan ve Saltrey'li H. tarafından yazıldığı bilinen *Tractatus de Purgatorio Sancti Patricii*'nin bir versiyonudur.

¹⁴ M. J. Walkley, "Saint Patrick's Purgatory: A Poem by Marie de France (Review)", *Australian and New Zealand Association of Medieval and Early Modern Studies*, 12(2), 1995, s. 165.

¹⁵ J. M. Ferrante, "The French Courtly Poet: Marie de France", *Medieval Women Writers*. (Ed.) Katharina M. Wilson, The University of Georgia Press, Athens 1984, s. 64.

¹⁶ M. M. Malvern, "Marie de France's Ingenious Uses of the Authorial Voice and Her Singular Contribution to Western Literature," *Tulsa Studies in Women's Literature* 2(1), 1983, s.24.

¹⁷ Çeviri bu makalenin yazarı tarafından yapılmıştır.

ürünlerinin yani eserlerinin çalınacağından korkmaz. Onu ürküten diğer bir şey de yazdıklarının kiskanılması ve hak etmediği halde eserleri ve yazarlığı hakkında arkasından olumsuz konuşulmasıdır. Yine bu satırlardan anlıyoruz ki Marie kendince bir şöhrete sahiptir ve “eleştirmen ya da sahtekârlar” yazdıklarıyla ün kazanan Marie’nin şöhretini “yerle bir etmek isterler.”

Orta Çağ gibi günümüze intikal etmiş yazılı belgelerin çok fazla sayıda bulunmadığı ve elimizde bulunanların üretildikleri dönem içinde ayrıntılı bir biçimde tasnif edilmemiş olduğu dönemler hakkında bağlantıları ortaya koymak ya da en azından eserler üzerinden kesin ya da en azından belirgin yorumlamalarda bulunmak oldukça zordur. Buna karşın yine yukarıdaki satırlardan anlıyoruz ki Marie’nin yazınında otobiyografik ayrıntılar sayıca fazla olmasa da kendi düşünce dünyasına, değer yargılarına ve işlerinin çevresi tarafından nasıl alınıldığına dair bazı ayrıntılar bulunmaktadır. Marie’nin başından geçmiş ya da çevresinden duyduğu bir intihal ya da eserlerinin başka yazarlarca kendilerine mal edilmesi gibi bir durum bulunmasa da Marie’nin kuşku duyduğu açıkça görülmektedir. Bu tarz kaygı ve kuşkuların oluşumunda Marie’nin içinde yaşadığı dönemin ruhuna da uygun olan Saray Aşk (İng. Courtly Love) geleneğine uygun yazılar yazması ve 2. Henry’nin sarayı tarafından destekleniyor olmasının da rolü olmalıdır. Hatta Marie’nin kendi içinde tematik bir tür olarak kabul edebileceğimiz Saray Aşk geleneğine de bu yolla katkıda bulunduğu söylenebilir çünkü bir kadın olarak aşk temasına özellikle aşkın sır olarak kalması ve ahlak ve edebe uygun olarak yaşanması ilkesi çerçevesinde yaklaşan Marie’nin eserlerinde aşk toplumsal ve dinsel normları çiğnemez. Marie’nin satırları, sadece saray aşkına değil aynı zamanda ve bir anlamda mesleğine, işine, yani yazınına da ahlaki ve hatta etik değerlere uygun davranılması gerektiğinin de altını çizer. “Kıskanç, gaddar, korkak köpekler gibi” nitelemesiyle eserlerini sahiplenebilecek ya da eserleri hakkında kötü konuşabilecek insanlara peşinen ve alenen saldıracak kadar cesur olan Marie’nin yazınına bu açıdan bakıldığında içeriğin dinsel olmaktan çok etik ve ahlaki değerlerle dolu olduğu anlaşılmaktadır.

Orta Çağ toplumsal düzenini şekillendiren etik ve ahlaki değerlerle bezeli göndermelerde bulunan Marie’nin yazını içinde yaşadığı dönemin geleneklerine ve değerlerine teslim olmuş bir kadın yazarın sözlerinden oluşmamaktadır. Dahası, Marie’nin yazınında vurgulanan değerler o değerlere sahip yönetici sınıfa, üst sınıfa ya da dinsel kurumlara yaranmak isteyen bir kadının değerleri hiç değildir. Marie, diğer dönemdaşı yazarlardan farklı olarak, Saray Aşk geleneğinde pek görülmeyen, bu gelenekten ayrışmış huy ve davranışlara sahip kadın karakterler yaratır. Marie’nin eserlerinde yarattığı kadınlar aracılığıyla diğer karakterleri “hayal kırıklığına uğratan ve bireyin kendini kurban etmesine neden olan aşk kavramını” sorguladığı ve bunu yaparken de aşk ve ilişki gibi tarih boyunca dinî ve hukukî açıdan sorun yaratan olguları “kadının bakış açısıyla”¹⁸ betimlediği görülür. Ancak şurası unutulmamalıdır kimilerine göre İngiltere’de “İmparatorlukla papalık arasındaki mücadele en şiddetli dönemini”¹⁹ 2. Henry’nin döneminde yaşamıştır ki Marie de Henry’nin sarayının bir parçası olduğundan dinsellikten çok saraylılık ekseninde yazar ve saray yaşamına bir kadının bakış açısından bakar. Marie’nin, Anglo-Norman dilinde yazdığı eserini de İngiltere kralına ithaf ve armağan etmesi hem eserinin toplumsal düzlemdeki inandırıcılığına katkıda bulunur ve hem de Marie’nin İngiliz sarayı tarafından desteklendiğini de gösterir²⁰. Sarayın uzamına konumlandırılmış Marie’nin yazınının böylesi bir tarihsel düzlemde değerlendirilmesi bu yazının en azından üst tabaka insanlar için kabul edilir değerler ve imgeler taşıdığını gösterir. Öyleyse Marie’nin yazını,

¹⁸ K. Wilson, “Introduction”, *Medieval Women Writers*, (Ed.) Katharina M. Wilson, The University of Georgia Press, Athens 1984, s. xxi.

¹⁹ P. Ülgen, “Orta Çağ İngiltere’inde Dramatik Bir Sahne: Thomas Becket’in Ölümü ve İktidar Kavramı”, 3. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Kitapçığı*, 2018, s. 185.

²⁰ E. M. Sartori ve diğerleri, *The Feminist Encyclopedia of French Literature*, Westport, Greenwood Press, CT, 1999.

içinde barındırdığı tüm değer ve niteliklerle beraber düşünüldüğünde, Katolik Kilisesi'nin öngördüğü dinsel yaşamı önceleyen bir toplumsal yaşamdan ziyade seküler değerlerin şekillendirici olduğu saraylı bir uzama ait olmasından kaynaklanan bir evrenin ürünüdür. Böylesi bir yazınsal duruş 12. yüzyılda İngiltere'de din ve seküler yaşamın kutuplaşmaya başladığını ve saray çevresinin kendisine has ve hatta o çevreyi oluşturan bireylere özgü değer ve ilkeleri yaymaya başlamış olduğunu imlemesi açısından da ayrıca önemlidir.

Marie'nin sarayın uzamında ve onun şekillendirici etkisiyle yazmış olması mezkûr eserlerin tek bir kültür dairesinden geldiğini göstermez elbette çünkü Orta Çağ Avrupa edebiyatının oluşumunda Antik Roma, Hristiyanlık ve özellikle de kuzey Avrupa'nın pagan Alman gelenekleri ile Orta Çağ İspanyasında yeşeren Yahudi ve İslam yazın geleneklerinin de etkisi görülmektedir²¹. Marie'nin yaşadığı dönem olan 12. yüzyıl Avrupa'sı özelinde değerlendirildiğinde “troubadour” olarak adlandırılan Fransa kökenli halk ozanlarının “o devirde ancak güneydeki Müslüman çağdaşlarını yani zecal türkücülerini taklid ile meşgul” olan sanat erbabı olduğu artık kabul görmektedir²². Troubadour sözcüğünün etimolojik olarak Arap dilinden gelen “tarab” yani “musiki” ya da “şarkı” sözcüğünden gelmesi bu görüşü²³ destekleyen en önemli dilsel bulgudur. Aynen İberyada olduğu gibi Saray Aşk geleneğini Avrupa'ya yayarak bir anlamda dinsel erki rahatsız eden troubadourlar: “Aşk, nezaket, cinsellik, özlem temalı şiirlerini cesurca yazmaktan ve bestelemekten çekinmeden ve bulundukları bölgelerden çok uzaklara giderek saraylı aşklarını arayan”²⁴ kişilerdir. Yazınsal, coğrafi ve kültürel kaynağı Endülüs Araplarından etkilenmiş Güney Fransa olan bu gelenek aynı dilde üretim yapan Marie için de kaynak teşkil etmiştir denilebilir. Marie'nin de üyesi olduğu İngiltere'deki Saray Aşk geleneği özelinde düşünüldüğünde 13. ve 14. yüzyıl Avrupa'sında oldukça popüler olan Saray Aşk geleneğinin Arap kasideleri yazan İspanya'daki Müslümanlardan Fransızca söyleyen ve yazan şairlere ve oradan da İngiliz edebiyatçılarına geçtiği iddia edilmektedir²⁵. Marie'nin 12. yüzyıl İngiltere'sinde Fransızca yazarak Saray Aşk geleneği içinde yer alması aslında Marie'nin de bir şekilde, diğer birçok dönemdaşı gibi, Arap uygarlığından etkilendiğini doğrular niteliktedir²⁶ ki bu da Marie'nin ait ve sahip olduğu çok katmanlı kültürel repertuvarının ne denli geniş olduğunu da bizlere bir kez daha gösterir.

Marie, kültürel açıdan olduğu kadar yazınsal açıdan da çok katmanlı bir yazardır denilebilir. Her şeyden önce Marie, saray aşkı geleneğine ek olarak, Orta Çağ'ın önemli yazın geleneklerinden biri olan sır öykülerine örnek teşkil eden eserler de yazar. Yaşadıkları aşkı sonsuza kadar saklamaları gereken ve bu kuralı bozanların şiddetle cezalandırıldığı bu geleneğe Marie *Lanval'ın Masalı* (Fr. *Lai de Lanval*) başlıklı eseriyle katkıda bulunur. Eserde Kral Arthur'un şövalyelerinden biri olan Lanval'ın hikâyesi anlatılır. Lanval, bütün varlığını kaybeder ancak bir dere kenarında karşılaştığı periler ona aşkı karşılığı zenginliği bahşederler

²¹ J. Ruud, *Encyclopedia of Medieval Literature*, Facts on File, New York 2006, s. ix.

²² P. K. Hitti, *Siyasal ve kültürel İslam tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, s. 771.

²³ P. K. Hitti, *age*, s. 771.

²⁴ S. Demiral, “Saraylı aşk anlayışının kökeni: Trubadurlar”, *Schriften zur Sprache und Literatur III* (Ed.) Tahir Balcı, Ali Osman Öztürk, Ergün Serindağ, IJOPEC Publication Limited, Londra 2019, s. 226

²⁵ R. J. Halaby, *Arabic influences on Chaucer: Speculative essays on a study of a literary relationship*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, East Texas State University, 1973. Erişim Adresi: <https://dmc.tamuc.edu/digital/collection/p15778coll7/id/920/>

²⁶ Marie'nin 53. fabli olan *De eremita*, insanlardaki merak duygusunu sınamak için bir kaba hapsolmuş bir fareyi anlatır. Bu motif araştırmacılar tarafından iyi bilinen bir motiftir. Merceron, bu anlatının Sufi Arap edebiyatında birçok örneği bulunduğunu belirtir. Motif ve bu motifi içeren anlatı 11. yüzyıldan başlayarak geleneksel bir Fransız öyküsüne dönüşür ve Anglo-Norman fabl geleneğine” de böylece girmiş olur. Ayrıntılı bilgi için bkz. G. S. Burgess, *Marie de France* (Supplement 3), Tamesis, Woodbridge 2007, s. 74.

fakat Lanval bu sırrı ifşa etmeyeceğine dair söz vermelidir. Sonuç olarak aşka ve varsılığa tekrar kavuşan Lanval'ı bekleyen zorluklar bulunmaktadır çünkü:

Lanval mutlu bir şekilde kente geri döner. Ne var ki, orada kendisine göz koyan kraliçenin aşkını reddettiği zaman, bunu içine sindiremeyen kraliçe tarafından eşcinsel olmakla suçlanır. O da kendisini temize çıkartmak için, hizmetçilerinin bile kraliçeden daha güzel olduğu bir kadınla birlikte olduğunu söylemek zorunda kalır. Bunu söyler söylemez büyü bozulur ve her şeyini kaybeder. Kendisini aklayabilecek tek kişi olan periyi araması de boşunadır: aşk bir büyüdür ve bu “ihaneti” affetmez. Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de kral ve kraliçe tarafından yalan söylemek ve iftira atmakla suçlanarak mahkeme önüne çıkartılır. Yitip giden perinin varlığını kanıtlayamadığı için yargıçlar tarafından mahkûm edilir. Neyse ki, son anda, birbirinden güzel perilerin eşliğinde, gösterişli bir biçimde şatonun salonuna girer²⁷.

Lanval'in örneğinde de görüldüğü gibi Orta Çağ toplumsal düzeni, Marie'nin de eserlerinde bahsettiği, etik ve ahlak kurallarının öncelendiği bir dönemdir. Şövalyelik kavramıyla özdeşleşen böylesi bir ahlak anlayışında en önemli unsurlardan ilki cesaret, ikincisi savaştaki adalet ki bu savaşın, yengi ya da yenilginin adilane bir şekilde gerçekleşmiş olmasının zorunlu olması ve üçüncüsü de sadakattir²⁸. Cesaret, adalet ve sadakatin önemle altının çizildiği Orta Çağ toplumunda üretilen edebi metinlerde de bu özelliklerin ekseriyetle vurgulandığı görülmektedir. Lanval'in öyküsünden şavkıyan diğer bir gerçek de büyü ve doğaüstü güçlerin eserde baskın olarak kullanılmasıdır. Peri kızları gibi Katolik Hristiyanlığın inaklarına pek de uymayacak şekilde özenle yerleştirilen bu karakterler ve eşcinsellik gibi olgular eserin dindışı özelliğinin altını bir kez daha çizmektedir. Böylesi bir tematik yapılanma bir taraftan saray erkanının bu ve benzeri gerçeküstü temalara düşkün olduğunu gösterirken diğer taraftan böylesi uçuk kaçık temaların bile Orta Çağ saraylarının popüler teması olan aşk ilişkileri ekseninde ele alındığını da imlemektedir ancak Marie'nin yazını sadece aşk ile sınırlı değildir. Aslına bakılırsa bugün film ve yazında popüler olan, salt korku unsuru değil aynı zamanda sevilbilir yanları da olan “biçim değiştiren karakter” olgusu Marie'nin dünya edebiyatında ilk örneklerini sunduğu bir öz yaratımdır. Schneider Orta Çağ insanının biçim değiştiren insanlara olan ilgisinden bahsederken Fransalı Marie'nin “sekiz heceden oluşan Anglo-Norman şiirinde” dünya yazınındaki “ilk sempatik kurt adam ve şövalyeye dönüşen kartal” gibi unsurları yaratmış olduğunu belirtir²⁹. Bu açıdan bakıldığında Marie'nin dünya yazınında önemi bir yeri olduğu ve yaratımının salt dünya yazınına değil film ve bilim kurgu gibi türleri etkilediği dahi söylenebilir ki bütün bunlar Marie'nin, eserlerini yazarken doğaüstü olandan da beslendiğinin altını çizer. Marie'nin doğaüstü güç ve varlıklara olan bu merakı yazarın yazınına dinsel olandan seküler olana çevirdiğini gösteren önemli tercihlerinden de biridir.

Batılı şair ve yazarların Orta Çağ'da dahi Antik Yunan ve Roma'ya olan düşkünlükleri yeni bir bilgi değildir. Marie'nin de Antik Yunan ve Roma hakkında bilgisi olduğu, metinleri okundukça, bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Şiirsel anlatılardan, bir nevi şarkımsı öykülerden oluşan *Lays* başlıklı eserinin Önsöz'ünde Marie antik dünyanın eserlerinden bahseder³⁰. Az sayıda eserden oluşan külliyatını oluşturan anlatıların, öykü ve şiirleri oluşturan konuların dağılımı içsel tutarlık olarak addedebileceğimiz bir teknikte değerlendirildiğinde görülür ki aslında Marie eserlerinde hep benzer konulardan bahseder. Marie'nin, romantik ama

²⁷ E. Bezci, “Düşsel Ortaçağ'da Aşkın Kanunu: Bir Saray Edebiyatı Okuma Kılavuzu Olarak André Le Chapelain'in Aşka Dair Adli Yapıtı”, *Humanitas*, 4(8), 2016, s. 13.

²⁸ T. Karaimamoğlu ve T. T. Gümüş, “İngiliz Şövalyeliğine Dair Bazı Notlar: Dizbağı Şövalyeliği”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2020., ss. 356- 360.

²⁹ T. R. Schneider, “The Chivalric Masculinity of Marie de France's Shape-Changers”, *Arthuriana*, 26(3), 2016, s. 25.

³⁰ J. M. Ferrante, age, s. 65.

saf kadın-erkek ilişkileri, aşk, iyilik-kötülük, dindarlık ve şövalyelik gibi konuları her eserinde kullandığı ancak bunu yaparken de “erkek ve kadın karakterlerinin toplumsal konum ve statülerinden çok onların iç dünyalarına odaklandığı görülür”³¹. Genç’e göre, Marie’nin bu kapsamda değerlendirilen anlatıları “saygıdeğer, zina yapan aşk” olarak adlandırılabilir ve anlatılarda büyü, hayvanlar ve köylüler yer almaktadır³². Bu ve benzer özelliklerin Marie’nin yazınının Orta Çağ Avrupa yazınında seküler yaşama hitap ettiğini bir kez daha göstermektedir ancak bu Marie’nin yazınında dinsel olanın işlenmediği anlamına gelmez. Bunun tam aksine Marie yalnızca Hristiyanlık ile konu ya da söz öbeklerini işlemez. İlginç bir şekilde Marie’nin İslam’ın kültür dairesine giren konu, söz öbekleri ya da kişilerden tek bir eserinde baskın unsur olarak görülür ki bu eser *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı anlatısıdır.

Denizin Ötesinden Bir Öykü

Marie’nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı eseri, alanyazında, Orta Çağ Fransız yazın geleneğinden gelen “romans” (İng. romance) türü kapsamında değerlendirilir. Romans türüne giren eserler Orta Çağ Avrupa yazınının kurgusal anlatıları olup karakterleri ve konuları saray çevresini oluşturan asiller ve şövalyelerin aşk ve macera dolu öykülerini içerir ki eserin başlığından da tahmin edilebileceği üzere *Denizin Ötesinden Bir Öykü* bir deniz seyahatini içerir. Anlatı, Marie’nin Hristiyan karakterlerinin yanında Müslüman karakterlere de yer verdiği özgün bir eserdir. Marie’nin *Lays* başlıklı eserinde yer alan hiçbir anlatısında İslam ile ilgili unsurlar yer almazken bu anlatısında Marie’nin olay örgüsünü yerleştirdiği uzamlardan bir de İslam toprakları olup olay örgüsünde yer alan karakterlerin bir kısmının da Müslümanlardan oluştuğu görülmektedir.

“Orta Çağ ve Rönesans Avrupa’sında, İslam’a gönül verenler, Muhammedî, Sarazen, Moor ve Hacerî³³ gibi adlarla anılmışlar ancak Avrupalılar tarafından pagan, kafir ve sapkın olarak da adlandırılmışlardır”³⁴. *Denizin Ötesinden Bir Öykü*’de de İslam medeniyetinin Orta Çağ’daki en önemli unsurlarından biri olan Sarazenlerden bahsedilir. Sarazen sözcüğünün Avrupa’ya yayılmasında İspanya’nın büyük rolü vardır. Avrupa’ya İspanya üzerinden giren İslam’ın kültürel olarak Avrupa’ya tesir etmesinde “İspanya, Müslüman ve Hristiyan medeniyetlerinin birbirlerine en yakın şekilde yaşadığı coğrafya olarak tarif edilmiştir”³⁵. Dahası, “1125-1280 tarihleri arasında ise bu coğrafyada yoğun tercüme faaliyetleri olmuş, Sarazen aydınlanması olarak tarif edilen bu hareketin meyveleri Avrupa’ya yine İspanya’dan intikal etmiştir”³⁶. İşte bu Sarazen aydınlanması, Marie’nin yaşadığı döneme denk düşmekte ve Marie de Sarazen’lerden *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı eserinde sıkça bahsetmektedir.

Sarazen sözcüğü “Müslüman” ibaresinin yerine kullanılan ve aslında paganlığı işaret eden bir gruhun varlığını toplumsal olarak tanımlarken aslında önemli bir işlevi de yerine getirir. Sarazenler, Avrupalı Hristiyanların antitezi olup Orta Çağ Avrupa yazınlarında Hristiyanları tek bir rakibe karşı bir araya getirmek amacıyla da kullanılmıştır. Örneğin, 12. yüzyılda kaleme alınan Fransızların *Roland Destanı* “Hristiyanların Müslümanlara karşı nefretini körüklemiş” ve bu yapılırken de tarihsel gerçeklik çarpıtılarak Hristiyan birliğinin her ne pahasına olursa olsun sağlanması amaçlanmıştır çünkü “Gerçek tarihi verilere göre Pirene Dağları’nda

³¹ J. M. Ferrante, age, s. 66.

³² Ö. Genç, “Ortaçağ Avrupasında Kadın”, *Ortaçağda Kadın* (Ed.) Altan Çetin, Lotus, Ankara 2011, s. 283.

³³ Sırasıyla; Mahometans/ Saracens/ Moors/ Hagarians.

³⁴ M. I. H. Elaskary, *The image of Moors in the writings of four Elizabethan dramatists: Peele, Dekker, Heywood and Shakespeare*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Exeter. 2008, s.8.

³⁵ O. Şimşek, *Doğu Akdeniz ve Asya medeniyetlerinin Ortaçağ İngiliz edebiyatına tesiri: Chaucer’in Canterbury Hikâyeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya 2021, s. 55.

³⁶ C. H. Haskins, “Arabic science in Western Europe”, *Isis*, 7(3), 1925, ss. 478-485 aktaran O. Şimşek, age, s. 55.

Roncevaux Geçidi'nde Fransız ordusuna saldıranlar, Hristiyan Baskılar iken destanda Müslüman Araplara dönüşmüştür"³⁷. Müslümanlar, *Roland Destanı*'nda, "Hristiyanlar kadar asil, yiğit ve cesur olmayan şeytanın temsilcileri ve Hristiyanların karşı imajı olarak sunulmaktadır"³⁸ ki Avrupa'da Hristiyan birliğinin oluşturulmasında Sarazenlerin büyük bir işlevi yerine getirdiği aşağıdaki satırlar okunduğunda açıkça anlaşılmaktadır:

Kanlı bir savaş başlamadan önce Başpiskopos Turpin, Fransız askerlerine dini bir vaaz verir: "Arkadaşlar Kral Charles bizi burada bıraktı: kralımız adına ölmek zorundayız. Hristiyanlığın yücelmesi için mücadele ediniz. Hepiniz eminsiniz ki yakında savaş olacak: gözünüzün önündeki Sarazenleri görüyorsunuz. Günahlarınıza tövbe ediniz. Ruhlarınızı kurtarmak için ben sizin günahsız olduğunuzu ilan edeceğim. Ölürseniz aziz şehitlerden olacaksınız ve cennetin en üst makamında yeriniz olacaktır"³⁹

Denizin Ötesinden Bir Öykü'de adı geçen Salâhaddîn tarihsel açıdan büyük önem taşıyan Sultan Salâhaddîn'dir.⁴⁰ Doğumu olan 1138 yılından itibaren çok genç yaşından başlayarak çıktığı seferlerde kahramanlığı yanında merhameti ile de ün salan Salâhaddîn (Ebü'l-Muzaffer el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn Yûsuf b. Necmiddîn Eyyûb b. Şâdî) Normanlar ve Franklar gibi Marie'nin yakın temas içinde olduğu Haçlı orduları ile savaşır. Polat'ın⁴¹ da Setton, Hazard ve Zacour'dan⁴² aktardığı gibi "Batılı kaynaklarda ilk olarak sıradan bir Arap vahşisi, pagan bir şeytan, Tanrının gazabı, Hristiyan kanını dökmekten haz alan bir cani olarak görülmesine rağmen batının bu imgelemi Selahaddin'in cesareti, cömertliği, yardımseverliği, halkına ve düşmana gösterdiği muameleden dolayı değişmeye" başlamıştır. Kudüs'ü 1187 yılında ele geçiren Salâhaddîn binlerce gayrimüslim esiri hür bırakır. Bu ve benzer öyküler sayesinde Salâhaddîn o zamana kadar sadece olumsuz etiketlemeler yoluyla Hristiyan Avrupa'nın antitezi olarak sunulan İslam dünyasının olumlu olarak anılmasına da sebebiyet verir çünkü Sobernheim'in (1979) belirttiği üzere Haçlılar, seferler sırasında, Salâhaddîn'i tanımış ve onun olumlu özelliklerini görerek takdir etmişlerdir. Yine Sobernheim'a (1979) göre, Salâhaddîn'in zekâsı, iyiliği ve dindarlığı ile bezenmiş iktidarıyla Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki ilişkiler iyileşmiş ve onun yönetimindeki bazı Müslümanlara İngiltere hükümdarı Richard tarafından şövalyelik payesi verilmiştir. Salâhaddîn'in kişiliği ve başarıları onun, "Avrupa'da örnek şövalye olarak" tanınmasına ve Richard'la birlikte, İngiliz halk şairlerinin muhayyilesini tahrik etmesine sebep olurken Fransız ve İtalyan manzumelerinde de kendisine yer verilmiştir⁴³

Marie'nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı anlatısının olay örgüsünün kısa bir özeti Polat⁴⁴ tarafından Türk dilinde üretilmiş ve alanyazına kazandırılmıştır. Bu özete göre:

Ponthieu Kontu, kızını Messire Tribault adında bir soylu ile evlendirir. Tribault, karısı ile beraber İspanya Aziz'i James'in mezarına hac vazifesini yapmak için yola koyulur. Yolda eşkıyalar tarafından soyulurlar ayrıca Tribault'un karısı da eşkıyalar tarafından

³⁷ F. Boyacıoğlu, "Fransızların Roland Destanı'nda dinsel bağnazlık ve tarihi olayların çarpıtılması", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 2012, s.73.

³⁸ Age

³⁹ Age, s. 71.

⁴⁰ Ortaçağ Avrupa edebiyatlarında beliren Salâhaddîn imgesi hakkında üretilmiş bir çalışma için Polat'ın makalesine bakılabilir. Y. Polat, "Orta Çağ Batı Kaynaklarına Göre Selahaddin Eyyûbi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 2018, ss. 277-284.

⁴¹ Y. Polat, "Orta Çağ Batı Kaynaklarına Göre Selahaddin Eyyûbi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 2018, s. 278.

⁴² K. M Setton, H. W. Hazard, ve N. P. Zacour, *A History of the Crusades: The Impact of the Crusades on Europe*, University of Wisconsin Press, Winconsin 1989.

⁴³ M. Sobernheim, *Salâhaddin Eyyûbî*. M.E.B. İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1979, s. 109.

⁴⁴ Y. Polat, "Orta Çağ Batı Kaynaklarına Göre Selahaddin Eyyûbi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 2018, s.282.

tecavüze uğrar. Olayın utancı ve hiddeti ile Kadın Tribault'u kılıç ile yaralar. Döndüklerinde olayı öğrenen Ponthieu Kontu, kızını cezalandırmak için bir fıçıya koyup denize bırakır. Fıçı Aumarie denilen Sarasinlerin topraklarına ulaşır ve nihayetinde Kadın Sarasin Sultan ile evlenir. Bu evlilikten biri kız biri erkek iki çocuğu olur. Zaman geçer ve Ponthieu Kontu, Tribault ile birlikte hac için Kudüs'e doğru yelken açarlar fakat gemi fırtınaya yakalanır ve Aumarie topraklarına sürüklenip hapse düşerler. Bu sırada hasta olan Kadın hava değişimi için babası ve eski kocası ile birlikte küçük oğlunu da alıp memlekete döner. Orada çocuk vaftiz edilip William adı verilir ve ileride Ponthieu kontu olur. Sultanın yanında kalan kız ise büyüdüğünde Malakin adında Suriyeli bir soylu ile evlenir. Bu evlilikten bir kızları olur ve bu kız da büyük bir kahraman olan Selahaddin'i doğurur.

Marie, olay örgüsü kısaca yukarıda sunulan anlatıyı yazarken Orta Çağ Avrupa yazınlarında kullanılagelen söz sanatları ve anlatım tekniklerinden de yararlanır. Marie, şiir formunda yazılmış anlatılardan oluşan eserinde yer alan bu öyküsüne Tevrat ve İncil'in önemli bir söylemsel özelliği olan enumeratio'yu kullanarak başlar ki enumeratio, Orta Çağ'ın önemli bir yazınsal tekniği olarak kabul edilir. Marie, eserin Önsöz kısmında kendisini antikiteden başlayarak devam edegelen eğitilmiş yazarlar silsilesine dahil eder ancak daha önemlisi diğer Orta Çağ yazarlarından farklı olarak anlatılarında kadın karakterlere daha çok yer verir⁴⁵.

Yukarıda değinildiği gibi Marie'nin anlatısı Avrupa Orta Çağ'ının önemli yazın geleneklerinden biri olan "enumeratio" ile başlar. Aynen Tevrat (Eski Ahit) ve İncil (Yeni Ahit) kitaplarının ilk sayfalarında olduğu gibi, yazınsal bir strateji olarak enumeratio kullanıldığında, mevcut durum bir liste halinde, okuyucuya sunulur. Kökenini Tevrat ve İncil'den aldığı anlaşılan enumeratio, kısaca söylemek gerekirse, maddeleme ya da listeleme demektir ki "konuların başlıklara ayrılmış gibi madde madde ilerlemesi" işlevini gören bu söylev usulü 4. yüzyılda Augustinus tarafından bile kullanılmış bir aktarım yöntemidir⁴⁶. Retorik bilgisi açısından bakıldığında enumeratio "belleği tazelemek", "bir sorunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymak" ve metnin "tümsel etkisini artırmak" amacını taşır⁴⁷.

Belki okuyucunun olay örgüsünü oluşturacak karakterleri tanıması amacıyla ancak kuvvetle muhtemel dinsel metinlerde olduğu gibi girişi takiben verilecek olan olayların inandırıcılığını artırmak amacıyla Marie de enumeratio'dan şöyle yararlanır:

Uzun zaman önce, mertliği ve dünyanın zevklerini çok seven bir Ponthieu Kontu yaşardı. Heybetli bir şövalye, yürekli bir beyefendiydi. Yine aynı zamanlarda bir St. Pol Kontu yaşardı ve o, büyük bir toprağın efendisi ve söz sahibi bir adamdı. Bir derdi vardı; Ponthieu'da Dommare'nin, kibar, mütevazı ve iyi kalpli hanımefendisi olan kız kardeşinden başka mirasını bırakacağı kimsesi yoktu. Bu hanımefendinin St. Pol bölgesinin varisi olan, Thibault adında bir oğlu vardı ancak dayısı yaşadığı sürece hep fakir hayat yaşadı. Kendisi mütevazı bir şövalye, yiğit, mızrakta becerikli, asil ve adaletli biriydi. Üstün ırktan ve doğuştan soylu olduğu için tüm dürüst insanlarca oldukça sevilir ve saygı duyulurdu.

Böylesi bir giriş okuyucuya karmaşık gelebilir çünkü birkaç satır dahilinde Ponthieu Kontu, St. Pol Kontu, Dommare ve Thibault adı altında dört farklı olay kişinin tanıtılması gerçekleştirilir ancak Marie'nin enumeratio'yu andıran böylesi bir girişi okuyucuya salt

⁴⁵ E. M. Sartori ve diğerleri, *The Feminist Encyclopedia of French Literature*, Westport, Greenwood Press, CT, 1999, s. 339

⁴⁶ E. Kaynak İltar ve R. Akçoru, "Principia Rhetorices adlı kitapçığın ışığında erken Ortaçağ'da retorik: Augustinus ve Pseudo-Augustinus İkilemi", *Beytulhikme*, 11(1), 2021, s. 329.

⁴⁷ P. McCreless, "The Hermeneutic Sentence and Other Literary Models for Tonal Closure", *Indiana Theory Review*, 12, 1991, s. 45.

karakterlerin adları ve kimlikleri hakkında bilgi vermez. Karakterlerin nitelikleri belirtilirken Orta Çağ İngiltere’inde değer ve kabul gören nitelikler de açıklanmış olur. Örneğin, mertlik, heybet, yüreklilik, toprak efendisi ve söz sahibi olmak, kibarlık, mütevazılık, iyi bir savaşçı ve adil olma gibi nitelikler Orta Çağ şövalye ve yönetici sınıflarında bulunması gereken nitelikler olarak öncelenir. Bu girişte dikkat çekici diğer bir husus da “üstün ırk” ve “doğuştan soylu” gibi ifadelerle temelde Thibault olmak üzere karakterlerin ırk ve soy bakımında diğerlerinden üstün olmasının belirtilmesidir. Bu üstünleşiş başta önemsiz gelebilir ancak öykünün sonuna doğru işte bu ifadeler bir başka karakter için de kullanılacak ve onun diğer insanlardan üstün olması bir anlamda soy bağı ile açıklanacaktır. Şimdilik bu önemli noktayı bir kenara bırakarak olay örgüsünün önemli bir dönümüne işaret eden soygun ve cinsel saldırıyı betimleyen kısma bakalım:

Hırsızlar bu yüzden onu çizmeleri ve iç elbiselerine kadar soydular ve bir kılıç kayışı ile el ve ayaklarından bağlayıp sert ve keskin dikenli çalılardan içine attılar. Hemen ardından aceleyle hanımefendiye yönelip ondan binek atını ve iç elbisesine kadar giysilerini aldılar. Güzel hanımefendi yürek parçalarcasına göz yaşı döktü, daha önceden hiç bu kadar üzüntülü olmamıştı. Bu arsız hırsızlardan biri hanımefendiye gözlerini dikti ve onun çok güzel olduğunu gördü. Ahbaplarına bunun hakkında bir şeyler söyledi,

“Dostlarım, kardeşimi bu uğurda kaybettim. Kan parası olarak bu kadını alacağım.”

Ancak diğerleri de cevap verdiler,

“Ben de yakınımyı kaybettim. Sizler kadar istiyorum ve hakkım sizlerinki kadar çok.”

Üçüncü de aynısını söyledi, dördüncü de, beşinci de, sonra bir diğeri daha.

“Hanımefendiyi tutmakta ne rahat ne de kâr olur. En iyisi mi biz onu buradan ormanın içine götürelim ve üzerinde keyfimize bakalım, sonra yine patıkaya bırakırız böylece kendi yoluna gidebilir.”

Nihayetinde planladıkları gibi yapıp hanımefendiyi yolda bıraktılar.

Tanrı’ya yakınlaşmak amacıyla çıktıkları Hac yolunda olmalarına rağmen cinsel saldırı gerçekleşmiştir ancak “Edebî metin okumanın en cazip yönlerinden biri de okuyucunun kendisini karakterlerden biriyle -genellikle eserin başkarakteriyle- özdeşleştirerek okumasıdır”⁴⁸ savından hareketle cinsel saldırıya uğramış bulunan Kadın’ın neler hissettiğini ancak ve ancak bir okuyucu olarak kendi hislerimizi açığa kavuşturarak anlamlandırabiliriz ancak bu noktada Marie’nin bu satırları 21. Yüzyıl okuyucusuna değil, 12. Yüzyıl okuyucusuna yazdığı gerçeğinden hareketle dönemde böylesi bir saldırının vuku bulmasındaki olası anlamları da düşünmeliyiz. Aynen günümüzde olduğu gibi Orta Çağ’da da evinden çeşitli gündelik işlerini ifa etmek amacıyla uzaklaşan kadınların tehlikede olduğu bilinmektedir çünkü “erkeklerin bakışları potansiyel tehlike olarak algılanmaktaydı ve sokaklarda ve meydanlarda ya da kilise yolunda bir kadın fark edilebilir ve özellikle genç erkeklerin şehvetini uyandırabilirdi, vaizler bu konuda uyarıda bulunuyorlardı”⁴⁹. Marie’nin kadın karakteri de diğer birçok Orta Çağ Avrupa’sındaki kadından farklı bir eyleme maruz kalmamış, tabiri caizse o dönemdeki sayısız kadın gibi, erkek şiddetinden nasibini tecavüze uğrayarak almıştır.

Tecavüz ediminin sapkın olarak nitelenmesi gereken zihinlerde erotik ve pornografik yan anlamlar taşıdığı muhakkaktır. Alanyazında Marie’nin eserlerinde sıkça erotik betimlemeler ya da imalarda bulunduğu belirtilmekle birlikte tecavüz edimini içeren bu satırları yazarken

⁴⁸ H. S. Saraç Durgun, “Söylemsel Psikoloji ve Zihinsel Üslup: Öykü Çözümlemesi.” *SEFAD*, 44, 2020, s. 252 doi: 10.21497/sefad.845409.

⁴⁹ Ö. Genç, age, s. 247.

kullandığı “soydular”, “iç elbisesi”, “üzerinde keyfimize bakalım” gibi söz öbeklerinin yazar tarafından hangi amaçla yazıldığını ya da 12. yüzyılda yaşamış olan hedef okuyucu kitlesi tarafından nasıl alımlandığını elbette kestiremeyiz. Bununla birlikte Kinoshita⁵⁰, Marie’nin sıklıkla feodalite ile erotik olan arasında ilişki kurduğunu belirtir ve hatta araştırmacıya göre Marie’nin kurduğu bu ilişki arzu dolu ve cinsel oyunları kapsayan bir türdendir. Her nasıl olursa olsun, gerçekleşen cinsel saldırı sırasında eşi karısını koruyamamış ve işin bu yönüyle de kocalık vazifesini yerine getirememiştir. Metinde belirtildiği üzere her şeyden önce Kadın’ın “efendisi” yani bir anlamda sahibi olan koca, karısını “tekrar ıstırap içinde gözü yaşlı ve oldukça utanmış görünce, çağırıp ona şöyle” der:

“Karım, Tanrı aşkına beni bu prangalardan kurtar, çektiğim bu çileden kurtar çünkü bu dikenler katlanacağımdan daha çok canımı acıtıyor.”

Hanımefendi, Efendi Thibault’un uzandığı yere doğru yöneldi ve ölmüş canilerden birine ait olan, çalının arkasına düşmüş bir kılıcı fark etti. Kılıcı aldı ve bunu bir fırsat bilerek öfke ve şeytani düşüncelerle dolmuş bir şekilde efendisine doğru ilerledi. Çok korkuyordu çünkü kocası bir zamanlar olduğu gibi onu ayıplayıp geçmişi yüzüne vurabilir, gördükleri karşısında kin beslemiş olabilirdi.

“Efendim, acınız neredeyse bitti.”

Kılıcı havaya kaldırdı ve tam vücudunun ortasına saplamayı düşünerek kocasına yaklaştı.

Bir erkek ve koca olarak karısını koruyamayan Thibault soylu bir erkek olarak acı çeker ve karısından kendisini cezalandırmasını ister. Ölümü hak ettiğini düşündüğü kocasını bir kılıç darbesiyle öldürmek ister ancak başarısız olur Kadın. Kocasını öldüremez. Olayları duyan Kont büyük bir öfkeye kapılarak kızını cezalandırır. Kızı, bir fiçı içine konulacak ve denize bırakılarak kaderine terk edilecektir:

Karadan epey uzağa kürek çekince Kont fiçinin başına vurmalarını emretti. O kızı, çok zarif ve çok adil olan kendi çocuğunu aldı ve istese de istemese de fiçıya soktu. Bu olurken fiçinin tahta ve odunlarla hızlıca yapılmasını sağladı, böylelikle su içine hiçbir şekilde girmeyecekti. Daha sonra, fiçiyi güvertenin ucuna sürükleyip kendi eliyle denize attı ve

“Seni rüzgâr ve dalgalara emanet ediyorum” dedi.

Günümüz okuyucusuna da muhtemelen Orta Çağ okuyucusuna da fiçinin içine konularak denize bırakılma gerçeküstü ve hatta mantıksız bir ceza olarak gelebilir çünkü böylesi bir cezanın çok kısa sürede ölümle sonuçlanacağı tahmin edilebilir ancak burada bu cezanın sembolik anlamı üzerinde durulmalıdır. Marie’nin bu eserini yazarken Hz. Musa’nın suya bırakılma anlatısından etkilenmiş olduğu olasıdır. Kur’an-ı Kerim’in Musa’nın bebekken suya bırakılış hikayesini okumuş ya da duymuş olup olmadığından emin değiliz ancak semavi dinlerde kabul gören bu anlatıya bakıldığında suya bırakılışın sembolik anlamı belirgin olarak görülebilir. Taha Suresi’nde, Musa’nın annesine vahiy yoluyla iletilen ilahi lütuf şöyle anlatılır:

Hani, annene vahyedilene şöyle vahyetmiştik: Onu tabuta koyup ırmağa bırak! Irmak onu sahile götürsün ki, benim de düşmanım, onun da düşmanı olan biri onu alsın. Üzerine kendimden bir sevgi bıraktım ki, gözümün önünde yetiştirilesin. (Kur’an-ı Kerim, Taha, 38-39)⁵¹

Kur’an-ı Kerim’de bu şekilde geçen ve bebek Musa’nın Yahudilerin çocuklarını katleden Firavun’un ailesinin eline sağ salım geçmesini anlatan bu kısımda Firavun ve ailesi “düşman”

⁵⁰ S. Kinoshita, “Cherchez la femme: Feminist criticism and Marie de France’s “Lai de Lanval.””, *Romance Notes* 34(3), 1994, ss. 263-273.

⁵¹ Kur’an-I Kerim Meali (Türkçe Çeviri)., Yaşar Nuri Öztürk (mealci), Yeni Boyut, 2001.

olarak nitelendirilmiştir. Kitabı Mukaddes'in bir parçası olan Tevrat'ta ise aynı hikâye şu şekilde aktarılır:

Levili bir adam kendi oymağından bir kızla evlendi. Kadın gebe kaldı ve bir erkek çocuk doğurdu. Güzel bir çocuk olduğunu görünce, onu üç ay gizledi. Daha fazla gizleyemeyeceğini anlayınca, hasır bir sepet alıp katran ve ziftle sıvadı. İçine çocuğu yerleştirip Nil kıyısındaki sazlığa bıraktı. Çocuğun ablası kardeşine ne olacağını görmek için uzaktan gözlüyordu.

O sırada firavunun kızı yıkanmak için ırmağa indi. Hizmetçileri ırmak kıyısında yürüyorlardı. Sazların arasındaki sepeti görünce, firavunun kızı onu getirmesi için hizmetçisini gönderdi. Sepeti açınca ağlayan çocuğu gördü. Ona acıyarak, “Bu bir İbrani çocuğu” dedi.

Çocuğun ablası firavunun kızına, “Gidip bir İbrani sütnine çağırayım mı?” diye sordu, “Senin için bebeği emzirsin.”

Firavunun kızı, “Olur” diye yanıtladı. Kız gidip bebeğin annesini çağırdı. Firavunun kızı kadına, “Bu bebeği al, benim için emzir, ücretin neyse veririm” dedi. Kadın bebeği alıp emzirdi. Çocuk büyüyünce, onu geri getirdi. Firavunun kızı çocuğu evlat edindi. “Onu sudan çıkardım” diyerek adını Musa koydu. (Kitabı Mukaddes, 2, 1-10)⁵²

Yukarıda kutsal kitaplarda geçtiği şekliyle verilen Musa'nın suya bırakılışı ve böylece düşmanın eline geçişi bir fiçı içerisinde denize bırakılan Kadın'ın durumu ile benzerlikler göstermektedir çünkü her şeyden önce Kadın, aynen Musa gibi, sonuçta düşmanın yani Allah'ın “düşman” olarak nitelediği Firavun'un eline geçecektir. Okuyucu, Marie'nin anlatısında düşmanın bir Müslüman olduğunu sezinleyecektir. Şöyle ki, fiçinin içinde denizde sürüklenen ve böylesi korkunç bir işkenceyle ölümünü bekleyen Kadın, içinde tüccarların bulunduğu bir gemideki denizciler tarafından bir mucize eseri olarak fark edilir:

Hikâyenin de size anlattığı gibi, gemi hanımefendiye şiddetli bir tehlike ve bela içinde bırakarak karaya geri döndü. Ama her şeyin Efendisi ve Babası olan ve bir günahkarın ölümünü değil, onun kötülüğünden dönüp yaşamasını isteyen Efendimiz Yüce İsa her gün bize ameller, örnekler ve mucizelerle açıkça gösterdiği gibi bu hanımefendiye yardım gönderdi. Flaman'dan mal yüklü bir gemi, Kont ve arkadaşları karaya çıkmadan önce, bu fiçiyi rüzgarların ve suların insafına sürüklediğini fark etti. Tüccarlardan biri ahabplarına,

“Arkadaşlar, rotamızda sürüklenen şu fiçiyi bakın. Ona ulaşabilirsek şayet, ganimetimiz olarak görebiliriz.”

Yukarıda verilen kısımda görüldüğü gibi Kadın'ın kaderi, bir işkence yöntemiyle olsa da denize yani suya teslim edilmiştir ancak bu noktada Hz. İsa, bir kurtarıcı olarak “bir günahkarın ölümünü değil, onun kötülüğünden dönüp yaşamasını” istediği için merhamet gösterir ve tüccarların fiçiyi görüp gemilerine almalarıyla kızın kurtulmasına vesile olur. Kadın, gemidekilere, “Acılar içinde olan gariban bir günahkâr” olduğunu söyler. Bu açıdan bakıldığında Marie, başkarakter olan Kadın'ın ilahi bir lütufla düşmanın eline geçtiğini sezdirirken onun kaderinin de ilahi gücün elinde şekillendiğini ortaya koyar.

Anlatının ilahi ve mucizevi yönü bir kenara, tarihsel gerçeklikle uyuşan noktalarının anlaşılması Marie'nin anlatısı aracılığıyla sunduklarını da anlamamıza yardımcı olur çünkü anlatının olay örgüsünde geline noktada Müslüman ve Hristiyanların karşılaşmaları bulunmaktadır. Tarihsel gerçekliğe baktığımızda görürüz ki “Suriye ve Filistin topraklarında 11. yüzyılda kısmen ve de zaman zaman otorite kurmuş olsalar da başlarını Frankların çektiği

⁵² Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1976.

Hristiyanlar 12. yüzyılda artık tamamen yenilirler⁵³. Bununla birlikte bu yüzyıllar Avrupa’da gittikçe güçlenen İslam karşısında, onlar hakkında, bir fikir oluşturma ve hatta propaganda yapma yıllarıdır ki Hristiyanlar tarafından yaratılmış bu tip propaganda amaçlı karakterlerden en ünlüsü Hristiyan bir Etiyopyalı rahip-kral olan Prester John’dur⁵⁴. Uydurma ve saptırmalarla dolu Prester John⁵⁵ öykülerine ek olarak İslam ve Müslümanlar hakkında Haçlıların anlattığı mübalağalı öykülerden bilgi edinen Avrupalı Hristiyanlar İberya’da hüküm sürmeye başlayan Müslümanlarla birebir ilişki ve iletişim kurarak onlar hakkında daha gerçekçi bilgiler edinmeye başlarlar. İşte tarihsel gerçekliği belgelerle de ortaya konulmuş olan bu buluşmanın Marie’nin anlatısındaki izdüşümü Kadın’ı taşıyan geminin Müslümanların hâkim olduğu şehre varmasıyla başlar. Bir Endülüs şehri olan ve 3. Abdurrahman tarafından 10. yüzyılda temelleri atılan⁵⁶ bu şehir, limanına ulaşan gemidekiler için İslam ve Müslümanlarla tanışma imkanı yaratacaktır:

Şimdi bu ticaret gemisi o kadar uzağa gitti ki Müslümanların diyarına ulaştı ve Almeria Limanı’na demir attı. Bu Sarazenlerin kadirgaları bunların ne iş yaptıklarını öğrenmeye geldiler ve onlara birçok bölgede çeşitli mal ticareti yaptıklarını söylediler.

Kadın’ın hayatını kurtaran ve Müslümanların hakimiyetindeki İberya’ya getiren gemiciler ve tüccarlar sonunda Kadın’ı Almeria’lı zengin Soudan’a, “işlerinin daha az aksaması için bir rüşvet olarak vermeyi teklif” eder ve “hepsi de bunu kabul” eder. Kadın, “güzel bir şekilde etekli giysiyle” süslenir ve “şehvetli bir genç olan Soudan’ın huzuruna” götürülür. Kur’an-ı Kerim ve Tevrat’ın Allah’ın düşman olarak betimlediği Firavun’un eline bir su seyahati sonucu geçen Musa’ya benzer bir biçimde, suyun üzerinde geçirdiği kısa bir seyahat sonucunda Kadın, Hristiyanların düşman olarak bellediği Müslümanların eline geçmiştir.

Metinde, Soudan’ın Kadın’a hediyeler sunduğu ve ona saygıyla yaklaştığı görülür. “Hanımefendi çok güzel olduğu için hediyelerini içtenlikle kabul etti” denilirken Soudan, Kadın’ın üstün meziyetlere sahip olduğuna da kanaat getirerek, ona büyük bir aşkla bağlanır ve Kadın’ın kendi rızasıyla Müslüman olması üzerine onunla evlenir:

Onun doğuştan soylu bir Kadın olduğunu görebiliyordu. Ona Hristiyan bir Kadın olup olmadığını sordu ve eğer inancını inkâr ederse, henüz evlenmemiş olduğu için onu karısı olarak alacağına söz verdi. Hanımefendi açıkça gördü ki, zorla olmaktansa sevgiyle dönüştürülmek daha iyidir; bu yüzden inandığı dinin, efendisini memnun etmek olduğunu söyledi. İnancından vazgeçip Hristiyan yasasını reddettiğinde, Soudan, bu Müslüman ülkesinin örf ve adetlerine göre onu kendi karısı yaptı. Onu çok seviyordu, onu tüm onuruyla el üstünde tutuyordu, çünkü sevgisi günler geçtikçe daha da derinleşiyordu.

Artık bir Müslüman olan Kadın Sarazenlerin konuştuğu dili öğrenir. Kocası Soudan’ın efradını sever ve sayar ve onlardan da ziyadesiyle saygı görür. Soudan’la olan evliliğinden önce bir oğlu, sonra da bir kızı olur ve iki buçuk yıl onlarla yaşar. Bu arada Kadın’ın babası da eski kocası olan Thibault da yaptıklarından pişmandır. Rheims’ta günah çıkaran Baba, Thibault ve Kadın’ın erkek kardeşi denizin ötesinde bulunan kutsal toprakları görmek için Haçlılara katılırlar. Gittikleri her yerde hac vazifelerini yerine getiren Baba ve Thibault Tapınak Şövalyeleri’ne katılırlar. Dönüş yolunda fırtınaya yakalanan üçlü Almeria’ya perişan halde

⁵³ P. Rich, “European Identity and the Myth of Islam: A Reassessment.”, *Review of International Studies*, 25(3), 1999, s. 438.

⁵⁴ Age, s.439.

⁵⁵ Prester John’un uydurma kişiliğinin ve kendisine atfedilen uyduruk öykülerin Hristiyan dünyasının erk sahipleri tarafından ne şekilde kullanıldığı hakkında Umberto Eco’nun kaleme almış olduğu *Baudolino* başlıklı romanı ilgi çekici gelebilir.

⁵⁶ I. F. Escobosa., Martín, M. D. M. M. ve J. L. Delgado, “Las producciones de un alfar islámico en Almería”, *Arqueología y Territorio Medieval*, 6, 1999.

çıkarlar ve hapse atılırlar. Soudan'ın doğum günü vesilesiyle yapılan bir kutlamada Soudan'ın etrafındakiler bir Hristiyan'ın idam edilmesini ister. Soudan, en güçsüz olan mahpusu getirmelerini ister ki idam ettirilmesi için getirilen Kont yani Kadın'ın babasıdır. Babasını gören kız adamın çok ömrü kalmadığını söyleyerek Soudan'dan bu üç tutsağın bağışlanmasını, onlarla Fransızca konuşup, satranç oynayıp onların anlatacakları öykülerle mutlu olacağını söyleyerek yanına verilmelerini talep eder. Soudan karısının isteğini kırmaz ve böylece Kadın, babası, eski kocası ve erkek kardeşiyle her gün bir araya gelme ve zaman geçirme şansını elde etmiş olur. Eski kocası ve ailesi Kadın'ın kim olduğunu hala anlamamışlardır:

Satrançları ve damaları vardı ve bu oyunları en iyi şekilde oynuyorlardı. Soudan genellikle onlarla birlikteydi. Oyunu izleyip ve sevinçlerinden zevk alıyordu. Ama hanımefendi, kimse onu daha önceden tanıdığını konuşması ya da üslubundan anlamasın diye kendini geri çekiyordu.

Kadın, önce babasına hikayesini anlattırır ve ardından da onlara kim olduğunu açıklar. Bir kaçış planı yaparlar ve neticede ülkelerine varırlar:

Böylece, Tanrı'ya, ve Anne'ye⁵⁷ ve tüm azizler silsilesine kendilerine lütfedilen merhamet için şükrederek büyük bir teselli ve zevkle yollarına gittiler. Bu şekilde yolculuk ederek sonunda doğdukları ülkeye geldiler ve onları hevesle bekleyen piskoposlar, başrahipler, keşişler ve rahiplerden oluşan hoş bir kabile karşıladı.

Aslında öykünün bu noktasına kadar olan kısım Ovidius'tan beri bilinen ve kullanılan ve dört aşamadan oluşan erotik ilişki sürecinin Marie tarafından öykünün olay örgüsü ve karakterlerine uygun bir biçimde yeniden yazılan bir türevidir. Ovidius'un karakterlere erotik bir kaçamak şansı veren dört aşamalı örgüsü bulmak, ele geçirmek, elinde tutmak ve terk etmektir ki bu strateji Marie tarafından diğer öykülerinde de kullanılmaktadır⁵⁸. Marie de bu dört aşamalı erotik süreci *Denizin Ötesinden Bir Öykü*'nün olay örgüsünde kullanır. Şöyle ki, Kadın evleneceği adamı bulur, onunla evlenir, onunla bir süre geçirir ve onu terk eder. Terk eden Kadın'dır. Kadın'ın kendi kaderini tayin etme gücünü kendinde bulması ve harekete geçişi hem Hristiyan olan Thibault ile olan evliliğinde ve hem de Müslüman olan Soudan'la olanında da böyledir. Bütün bunlara karşın Kadın, kendi ülkesine doğru kaçarken Soudan'dan olan oğlunu yanına alır ancak kızını Soudan'ın ülkesinde bırakmak zorunda kalır:

Soudan çok üzgündü ve acısını bir an olsun unutamadı. Bu fenalık yüzünden, onunla birlikte kalan kızı daha az sevdi ve ona daha az nezaket gösterdi. Bununla birlikte, kız erdem ve bilgelikte arttı, öyle ki Müslüman diyarı onu sevgi ve onurla tuttu, onun herkesçe bilinen iyilikleri sebebiyle onu övdü ve yüceltti.

Marie, Kadın'ın kızını bırakıp gitmiş olmasının yanı sıra bir Kadın olarak uğramış olduğu cinsel saldırıdan başlayarak sayısız zorluklarla karşılaştığını vurgular. Bu yönüyle Kadın'ın aslında tam da Orta Çağ Avrupa'sının Kadın'a biçtiği sabır gömleğini giymiş inanan Kadın modeline örnek teşkil ettiği görülmektedir. Kaderin, ya da daha doğru bir deyişle ilahi takdirin evlat acısı çektiği Kadın'ın Hz. Meryem imgesine yakın bir karakter olduğu anlaşılabilir.

Orta Çağ Avrupa'sında Kadın'ın konumu aslında ikircikli bir yapıya sahiptir çünkü bir yandan tanrı kabul edilen İsa'nın annesi olan, Tanrı doğuran Hz. Meryem, diğer yandan da Hz. Adem'in düşüşüne sebep olan Hz. Havva vardır.⁵⁹ Öyleyse Hristiyanların şuuraltına yerleşmiş

⁵⁷ Anne denilirken Hz. İsa'nın annesi olan Hz. Meryem'den bahsedilmektedir.

⁵⁸ R. R. Edwards, "Marie de France and Le Livre Ovide.", *Mediaevalia*, 26(1), 2005, ss. 57–81

⁵⁹ Hristiyanların Meryem'e Hz. Meryem (İng. Saint Mary) ve Tanrı'nın Anası (Theotokos) unvanlarını verdiği ancak Hz. Havva'ya "Saint" gibi ululama unvanları yakıştırmadığı görülmektedir ki bu da bu iki kadından Havva'nın Hristiyan dünyasında saygıdan çok eleştiri ve kötülleme gördüğünü göstermektedir.

iki kadın karakterden biri olan Hz. Meryem, “el üstünde tutulacak kadar kutsal” olanı, diğer yandan da Hz. Havva müdahil olduğu ilk günahın ortaya çıkışının acı verici sonucu olarak “tüm insanlığı günah içinde doğmaya mahkûm” edeni imlemektedir⁶⁰ çünkü Tanrı’ya karşı “Âdem hata işlemiştir, ilkin Havva’ya fazlasıyla tutkun olarak, ikinci olarak da onun sözlerini dinleyerek”⁶¹. İşte bu zıtlığın merkezinde, hatta daha doğrusu çatışmanın odak noktasında, Marie’nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü* anlatısındaki başkarakter Kadın yer alır. Kadın, eserde, belki de halen bugün bile geçerli olan kadınlara atfedilen değerlerin Orta Çağ Avrupa’sındaki görünümünü bizlere sunar. Bir kadın ya Hz. Meryem ya da Havva figürü olabilecektir. Orta Çağdan sonra bu ikiliye bir üçüncü kadın modeli olan Mecdeli Meryem eklenecektir ki o da mezkûr iki kadının ortak özelliklerini bir arada barındıran kadın modelidir. Mecdeli Meryem önce adi bir günahkâr, daha açık bir deyişle ahlaken düşük bir kadındır. Daha sonra Hz. İsa’nın izini sürerek Tanrı’nın lütfuna erişecek olan bu kadın nuranî vasıfları haiz örnek bir Hristiyan olacak ancak bittabi hiçbir zaman Tanrı’nın Anası Meryem kadar değer görmeyecektir.

Bir kadının taşınması gereken vasıfların Orta Çağ Hristiyan dünyasında fazlasıyla ilan edildiği bilinmektedir. Örneğin, Power (2020), Orta Çağ Avrupa insanını anlattığı eserinde sabrın özellikle kadınlar için önemli bir erdem olduğunun altını çizer çünkü “Sabır, kadınlarda önemli bir özelliktir ve ne kadar ağır bir sınavdan geçseler de asla şikâyet etmemeleri gerekir”⁶². İşte Marie’ye göre de Kadın’ın sabrının sonu da selâmettir çünkü sabırla başına gelen her olumsuzluğa direnen Kadın neticede Müslüman kocası Almeria’lı Soudan’dan olan oğlunun Hristiyan dünyasının toplumsal ve siyasi düzleminde yüceltildiğini de görmüş olur:

Şimdi, Kont’un yüce divanı topladığı ve festivalde birçok şövalye ve efendinin onunla oturduğu anlaşılmıştı. Bunların arasında, Normandiya’da önemli bir konumda olan, çok asil bir adam ve şövalye olan efendim Raoul des Preaux vardı. Bu Raoul’un tatlı ve çok güzel bir kızı vardı. Kont, Raoul’la ve genç kızın akrabalarıyla o kadar acil konuştu ki, torunu, Almeria’lı Soudan’ın oğlu William ile tüm servetinin varisi olan efendim Raoul’un kızı arasında bir evlilik tertip edildi. William, küçük hanımla dini törenle evlendirildi ve karısından dolayı hak kazanarak William Preaux Lordu oldu.

“Orta Çağ Fransız epiklerinde bulunan Serazen kadınlara olan eleştirel ilgi hiç azalmamıştır. Amellerin şarkılarında⁶³ yer alan, Fransız soylu erkeklerini baştan çıkaran, onlara yardım eden ve onlarla evlenen Müslüman prenseslerin bu eserlerde yer alan en ilginç karakterler olduğu söylenebilir”⁶⁴. *Denizin Ötesinden Bir Öykü* işte bu arka plana uygun bir şekilde Müslüman bir prensesi bir üstün vasıfları haiz bir karakter olarak işler. Bu Müslüman prenses, Soudan’ın Kadın’dan olan kızından başkası değildir. İşte babası Müslüman ancak annesi aslında Hristiyan, bu kızı doğururken Müslüman ve sonrasında da tekrar Hristiyan olan bu Müslüman prenses türlü güzel özelliklere sahip bir kızdı ve evlenme çağına gelmişti:

Şimdi beklenmedik bir şekilde, babası Soudan’la birlikte oturan hanımın kızı iyilik ve erdemde büyük ilerleme kat etti. Duyduğunuz gibi, annesi onu Soudan’ın himayesine bıraktığı için ona Güzel Esir deniyordu. Soudan’ın hizmetinde olan cesur bir Türk adıyla Bağdatlı⁶⁵ Malakin-bu küçük hanımı çok güzel ve zarif gördü ve onun hakkında iyi bahsedilenlerden dolayı onu kalbinde çok arzuladı.

⁶⁰ Ö. Genç, age, s. 241.

⁶¹ I. D. “Sly, Biblical Women (I): Eve.” *Philo’s Perception of Women* Providence, RI: Brown Judaic Studies, 2020, s.104. doi:10.2307/j.ctvzpv4w5.10.

⁶² E. Power, *Ortaçağ İnsanları*, İslâm Kavas (çev.), Kronik, İstanbul 2020, s. 152.

⁶³ (Fr. Chanson de geste)

⁶⁴ L. T. Ramey, agm, s. 131.

⁶⁵ Metinde bu yer “Baudas” olarak geçer. Marco Polo’nun yazınında da Bağdat şehrine Baudas denilmektedir.

“Bir yazın karakteri olarak Serazen kadın, toplumsal beklentilerden uzak, bağımsız bir kadın olma şansına sahiptir ki Hristiyan kadınlar bu şansa sahip değildir”⁶⁶. Buna karşın Serazen kadının özgür olduğunu iddia etmek de doğru değildir çünkü “Son tahlilde, Serazen kadınlar eninde sonunda Fransız erkeklerinin ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda davranırlar”⁶⁷. İşte bu ikircikli durumda Marie’nin yarattığı Kadın bulunduğu durumu kabullenerek din değiştirmekte ve sonra kendi soyundan olanlarla bir arada olunca özüne dönmektedir ancak bu durum Müslüman bir adamdan olma kızı için böyle değildir çünkü bu Müslüman “prenses” İslam toplumundaki yaşantısına bir Müslüman olarak devam eder. Bu durum bir gerçeği değiştirmez. Olumlu özelliklere sahip bu yeni kan hem Hristiyan Avrupalı ve hem de Müslüman İberyalının kanlarının birleşmesiyle yeni bir hal alır:

Bu hikâyenin anlattığı gibi, karısıyla uzunca, sevgi dolu yaşadı ve çocuksuz da değildiler. Güzel Esir denilen bu hanımefendinin bir kızı oldu ve o, saygıdeğer, hikmet sahibi ve fetheden bir bey, nezaket sahibi bir Türk olan Sultan Selahaddin’in annesiydi.

İncelemenin başında, öyküde enumeratio işlevi gören kısımda özellikle Thibault hakkında bilgi verilirken onun ırk ve soy bakımında diğerlerinden üstün olduğunun belirtilmesinin öykünün sonuna doğru bir kez daha önem kazanacağından bahsedilmişti. Bu noktada gözümüzden kaçmaması gereken önemli husus Hristiyan ve Müslüman kanlarının birleşmesinin simgesel yönüdür. *Denizin Ötesinde Bir Öykü*, simgesel olarak, Hristiyan ve Müslüman kanlarının birleştiği, Doğu ve Batı’nın, İslam ile Katolik Hristiyanlığın soy bağıyla birleştiği, iki uygarlık arasında yeni bir akrabalığın kurulduğunu gösteren öncü bir metindir. Bu metin biri Hristiyan ve biri de Sarazen olan ancak netice itibarıyla aynı kanı taşıyan iki hükümdarın ortaya çıkışının öyküsü olup aslında başlı başına bir enumeratio, bir anlamda soy bağına gösteren bir soy ağacıdır. Selahaddin’in Fransız kralıyla olan akrabalığını kuran bu öykü, bir anlamda, Hristiyan bir anneden doğan iki kardeşin geçmişini anlatır.

Denizin Ötesinde Bir Öykü’nün diğer bir simgesel önemi haiz yanı 12. yüzyılın İngiltere’inde, saraya yakın bir şekilde yaşamını sürdüren eğitilmiş ve kültürlü bir kadın yazarın kurguladığı metinde bir anda beliren, yani sürpriz bir sonla öyküyü mühürleyen bir Müslüman hükümdarın ortaya çıkışıdır. Bir dereceye kadar böylesi bir sonun ortaya çıkışının sebebinin Marie’nin İngiltere’deki renksiz hayatından kurgusal düzlemdeki fantezi dünyasına kaçışına bağlayabiliriz. Erol’un (2014) belirttiği gibi, “Orta Çağda edebi eserlerde gelenek olduğu üzere, Marie de France eski ustalara gönderme yapmakta ve onların izini ve bilgeliğini takip ettiğini hemen belirtmektedir”⁶⁸. Burada belirtilen “eski ustalar” elbette yazar ve şairleri işaret etmektedir ancak aynı zamanda takip edilen “bilgelik” olunca, Marie’nin Salâhaddîn’i de bir usta olarak gördüğü ve onun bilgeliğinden yararlandığı da iddia edilebilir ki Marie de eserinde Salâhaddîn’i övgüyle zikrederek tam da bunu yapmıştır.

Sebebi ne olursa olsun, Sultan Selahaddin’in Batı edebiyatlarını oluşturan sözlü ve yazılı metinlerdeki yerinin de Marie’nin böylesi bir yaratımda bulunmasına etki etmiş olması kuvvetle muhtemeldir çünkü “Orta Çağ İslam tarihinin Salâhaddîn karakteri, Avrupalının tahayyülünde, barış, huzur ve güvenin simgesel düzlemdeki temsilidir”⁶⁹. Batılı araştırmacılar tarafından da kabul gören böylesi bir savın en belirgin dayanak noktası Salâhaddîn’in Hristiyanlara bir aziz hatta bir peygamber olarak sunulabilecek kadar üstün niteliklere sahip olmasındadır çünkü Salâhaddîn, bir Müslüman olsa da bir Hristiyan’da olması gereken bütün nitelikleri taşıyan (Newby, 1983) örnek bir kişidir. Katolik Avrupa tarafından neredeyse azizlik makamına yükseltilen Salâhaddîn, diğer bir deyişle, simgesel düzlemde değerlendirildiğinde, Avrupalılar

⁶⁶ L. T. Ramey, agm, s. 138.

⁶⁷ Agm, 139.

⁶⁸ B. Erol, “Marie de France’ın Fabllar’ı: Kadın Kaleminden Bilge Hayvan Hikâyeleri”, *Ortaçağdan On Yedinci Yüzyıla İngiliz Kadın Yazarlar* (Ed.) Deniz Bozer., Hacettepe Yayınları, Ankara 2014, s. 70.

⁶⁹ A. Arıkan, agm, s.200.

tarafından Avrupalı, Hristiyanlar tarafından Hristiyan olarak görölmek istenen üstün bir varlıktır çünkü:

Dürüstlüğü, adaleti önceleyen hükümdarlığı ve zorluklara karşı gösterdiği mukavemeti ile Salâhaddîn Hristiyanlığın erdemlerine örnek teşkil etmektedir. Deyim yerindeyse dünya tarihinde ilk defa bir Müslüman, Salâhaddîn'in bedeninde Katolik Hristiyanlara örnek olur. Bu süreçte de aslında Salâhaddîn, simgesel olarak, bizzat Orta Çağ'da yaşamış olan Hristiyanlar tarafından bir aziz mertebesine yükseltilir ve hatta adalet dağıttığı için Hz. Süleyman'a benzetilir⁷⁰

TARTIŞMA

“Bir zamanlar 12. yüzyılın karmaşık toplumunun bir parçası ve insancıl bir eleştirmeni olarak yazan Marie'nin eserleri, günümüz okurlarının çabukça sezebileceği iyi eğitilmiş, kıvrak zekalı, sorumlu bir filozof şairin”⁷¹ ürünleridir. 12. yüzyılın karmaşık bir toplum olarak adlandırılması ve Marie'nin bu toplumdan eserleriyle çıkışı aslında “Orta Çağ Avrupa'sında yaşayan kadınların ister soylu, ister köylü ve isterse kentli olsunlar bir dizi kısıtlama arsında sıkışmış bir hayat yaşadıkları”⁷² ile yakından ilgilidir. *Denizin Ötesinden Bir Öykü* anlatısı da karmaşık ilişkilerin yaşandığı İngiltere toplumunda yaşayan işte böyle bir kadından bahseder. Babası tarafından evlendirilen, hacca gitmek için yola çıkan, yolda birden fazla erkeğin cinsel saldırısına uğrayan, kocasını öldürmeye çalışan, bir fiçı içerisinde ölmesi için denize bırakılmak suretiyle aslında işkenceye maruz bırakılan, daha önce hiç görmediği bir diyarda gözünü açan, köleleştirilen, farklı dinden biriyle evlenen ve ondan çocuk sahibi olan, yurduna dönebilmek için sayısız akıl oyunları gerçekleştiren, kaçarak tekrar yurduna dönerken çocuğunu uzaklarda bırakmak zorunda kalan ve sonunda tekrar daha önce ait olduğu dinine dönen ve eski kocasıyla tekrar evlenen bir kadındır bu. Bir anlamda *Denizin Ötesinden Bir Öykü* 12. yüzyılda İngiltere'de yaşayan kadınların yaşamak zorunda kaldıklarının bir toparlaması ve özetidir.

Bir Sarazen ile evlenmek ya da daha doğru bir deyişle evlenmek zorunda kalmak 12. yüzyıl İngiltere'si için alışıldık bir gündelik deneyim olmasa da şaşılacak bir durum da değildir çünkü “Orta Çağ'da evlilik kurumu sadece feodal aristokrasinin kendisini kopyalayarak yeniden ürettiği bir kurum değil aynı zamanda bu sınıfın siyaseti gerçekleştirdiği, hırslarını yasalaştırdığı ve arzularını ortaya koyduğu bir kurumdur” ki bu kurumda “bedeli günah keçisi olarak ödeyen kadındır”⁷³. Öyleyse *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı eserin okunmasını sadece bir kadının özgür iradesi ya da cebren hayatını yönlendirmesini aktaran bir eser olarak alımlamak pek de doğru değildir çünkü eserdeki olay örgüsünün düğümünü “evlilik” kurumu oluşturmaktadır. Kadın'ın başına gelen bütün felaketler evlenmesi ile başlamış ve kurtuluşa ulaşması ise yine evlilik yoluyla olmuştur. Dolayısıyla metinde Orta Çağ'ın saraylı kadınının yaşamının evlilik kurumu ile olan bağlantısı mercek altına alınmaktadır diyebiliriz ancak Marie'nin Kadın'ı, Erol'un (2014) belirttiği gibi, ataerkil bakış açısının dışında “başka bakış açıları da olduğu görüşünü vurgulamaktadır”⁷⁴. Marie'nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü*'deki Kadın'ı, kendisine verilen ölüm cezasının üstesinden gelmiş, her türlü zorluğa karşın ayakta kalabilmiş ve Avrupa monarşisinin soyağacını İslam Orta Çağının monarşisine eklemleyerek tarihi değiştiren bir kadın olabilmıştır ki bütün bunları yaparken aslen ve sadece evlilik ve din kurumlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır.

⁷⁰ Agm,

⁷¹ M. M. Malvern, agm, s. 37.

⁷² Ö. Genç, age, s. 290.

⁷³ S. Kinoshita, “Two for the price of one: Courtly love and serial polygamy in the “Lais” of Marie de France.”, *Arthuriana*, 8(2), 1998. s.50-51.

⁷⁴ B. Erol, age, s. 83.

Bu çalışmanın başında yer alan ve Marie'nin anlatısına giriş kısmında Thibault için sarf ettiği “Üstün ırktan ve doğuştan soylu olduğu için tüm dürüst insanlarca oldukça sevilir ve saygı duyulurdu” ibaresine tekrar değinileceği belirtilmişti. İşte bu özellikler, Marie'nin anlatısının tümü ve özellikle de Salâhaddîn'in Avrupa kökenli soy bağı ile ilgili kısımları düşünüldüğünde aslında bu tanımlamanın sadece Thibault için değil Salâhaddîn'i betimlemek için de kullanıldığı görülebilir. Yazar da okuyucu da, yani “dürüst insanlar” Salâhaddîn'i sever ve ona saygı duyar çünkü, anlatının hem başında yer alan bu kısım ve hem de sonunda izah edildiği gibi Müslüman olarak bilinen Salâhaddîn'in bu niteliklere sahip olmasının tek sebebi, Katolik Hristiyan Marie'nin deymiyle, “Üstün ırktan ve doğuştan soylu” olmasıdır. Marie, evlilik kurumunu, yalnızca Orta Çağ saraylı kadınının değil dünya tarihinin de evrilmesinde önemli bir işlevi olan bir kurum olarak sunar. Marie'nin evlilik yoluyla Salâhaddîn ile William'ı aynı sülbün çocukları olarak sunması bir taraftan cihan-şümûl yazında yer alan Salâhaddîn'in kişiliği ve ona atfedilen değerler açısından ele alındığında Salâhaddîn'in olumlu yönleriyle Avrupa'da iz bırakan kişiliğinin tarihsel gerçeklikle uyumunu imlerken öte yandan da kurgusal olarak ele alındığında yazarların şuuraltında yatan arzuların da görünür olmasını sağlar.

Polat'ın (2018) da belirttiği gibi sadece bu öykü aracılığıyla değil Orta Çağ Avrupa'sında yayımlanmış birçok eserde, “Selahaddin karakterinin evrilmesi sadece dini yönüyle sınırlı kalmayıp onun kan bağı ile Avrupalı olduğuna” da dem vurur⁷⁵. İşte tam bu noktada Salâhaddîn'in evlilik yoluyla İngiltere'nin soylu sınıfıyla kan bağı kurularak akraba yapılmasında da İngiliz feodal beylerinin, yeşermekte olan İngiliz aristokrasisinin ve saraya yakın yaşayan şürekâlarının arzuladığı bir Müslüman-Hristiyan akrabalığını simgelemekte olduğunu görebiliriz. Öyleyse, Marie'nin *Denizin Ötesinden Bir Öykü* başlıklı eseri ilkin İngiliz sarayının yönetici sınıfının Salâhaddîn'e imrendiğini göstermektedir. İkincil olarak, metnin kurgusal düzlemde ele alınması evlilik yoluyla üst sınıfın aslında Salâhaddîn'i kendilerine akraba etmelerinin bu soyluların şuuraltında yatan Salâhaddîn'i kendilerinden biri olarak görmek istediklerini imlemektedir. Belki de bu eser, alanyazında pek de önemsenmiş olmasa da, Hristiyan Avrupa ile Müslüman Doğu'nun evliliğinin gerçekleşerek kan bağıyla yeni bir müktedir yönetici sınıfın ortaya çıkışının arzulandığını gösteren ilk eserlerdendir diyebiliriz.

Müslümanların ve özellikle de Salâhaddîn'in hem Orta Çağ yazınında hem de Marie'nin anlatısında yazın imgeleri olarak efsaneleştirildiği göz önüne alındığında böylesi bir imgelemin bireysel bir tepkiden ziyade yığinsal bir ihtiyaca hizmet ettiği duyumsanabilir çünkü Orta Çağ yazınında yer alan Salâhaddîn imgesi özelinde değerlendirildiğinde “Mit ve efsanelerin toplum ve kültürün yanıt veremediği sorulara yanıt vermek” amacıyla ortaya konulduğu ve en azından “İngiliz ve Fransızların yazın ve tarih yoluyla kendi kültürel kimliklerini” betimledikleri anlaşılabilir ancak şurası unutulmamalıdır ki böylesi bir betimlemede “Avrupalılar Doğu kültürlerini kendi amaçları doğrultusunda yanlış kavramsallaştırıp alt üst ederek” kullanmışlardır⁷⁶.

Böylesi bir mit ve efsane yaratımı süreci, Salâhaddîn özelinde dahi, sadece bu tarihsel figürün olumlu ve örnek bir şekilde sunulmasını kapsamaz. Tam aksine, takip eden yüzyıllarda Salâhaddîn ve Doğu'nun kültürel ve tarihsel unsurları “sömürgecilik ve bilimsel ırkçılık” ekseninde de kullanılmıştır⁷⁷. Örneğin, 20. yüzyıla gelindiğinde Salâhaddîn imgesi onun tarihsel yönüne vurgu yapmaktan ziyade Kürt soylu olduğuna vurgu yapan araştırmacıların elinde şekillenmiştir. Salâhaddîn'in Arap ya da Türk değil, Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir soydan gelmesi ve dolayısıyla Avrupalılarla akraba olduğu iddiası üzerine kurulan bu ve benzeri tezler aslında “sadece bir Avrupalının Orta Doğu'yu yönetebileceği” propagandasının

⁷⁵ Y. Polat, agm, s.282.

⁷⁶ B. C. David, *Inventing Saladin: The role of the Saladin legend in European culture and identity*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, James Madison University, 2017, s .117.

⁷⁷ Age, s.vi.

asli, bir unsuru ve işlevsel bir parçasıdır⁷⁸. Böylesi görüşler nüvesi Orta Çağ Avrupa yazınında oluşturulmuş ve özellikle de efsanelerde görünür olmuş ırk, din ve kültür temelli bir izleğin devamı niteliğindedir.

SONUÇ

Avrupa yazınının özellikle 12. yüzyılda üretimde bulunmuş yazarları arasında çok katmanlı bir kültüre ve diğerlerine oranla nispeten daha seküler bir dünya görüşüne sahip ismi olan Marie'nin kendini bir yazar olarak konumlandırırken özellikle saraya yakın olmasını, eğitilmiş olmasını ve kadın olmasını öncelendiği görülmektedir ki bu özellikler uzam, olay örgüsü ve karakterlerin yaratımı üçgeninde özellikle ön plana çıkmaktadır. Marie'nin yazınında kullandığı tekniklerle de Orta Çağ Avrupa yazının bir parçası olduğu görülmektedir. Yazarın özellikle saray aşkı geleneğine uyması ve Avrupa'nın bu geleneği Arap kültür dairesiyle İberya ve Güney Fransa coğrafyasında karşılaştıktan sonra edinmiş olduğu gerçeği yazarın döneminin ruhuna uygun içerikte eserler bıraktığını göstermektedir. Diğer yandan, Marie'nin bugün bilim-kurgu olarak adlandırabileceğimiz içeriği ilk üretenlerden biri olması onun yaratıcılık ve orijinalite bağlamında öne çıktığını da göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak, bundan sonraki çalışmaların Doğu-Batı ilişkisi ve Hristiyan Avrupa'nın tahayyül ya da şuuraltında yatan İslam-Hristiyan birleşimine özellikle mit ve efsane yaratımı ekseninde odaklanması yararlı olacaktır. Orta Çağ yazınsal metinlerinde bahsi geçen "Doğu-Batı evliliği" olgusunun pek de bahsedilmeyen bir yönü olan ve Avrupalının şuuraltında yatan Doğu'yla birleşme "arzusunun" kuramsal ve tarihsel açılardan ele alınması da elbette ki yararlı olacaktır.

Kaynakça

- ARIKAN, A. Orta Çağ, yüzük ve Salâhaddin: Gotthold Ephraim Lessing'in *Bilge Nathan* ve James Clarence Mangan'ın *Üç Yüzük* anlatısı. *Litera*, 31(1), 2021. ss.177-202.
- BEZCİ, E., Düşsel Orta Çağ'da Aşkın Kanunu: Bir Saray Edebiyatı Okuma Kılavuzu Olarak André Le Chapelain'in *Aşka Dair Adli Yapıtı*. *Humanitas*, 4(8), 2016, ss. 1-14.
- BOYACIOĞLU, F. Fransızların Roland Destanı'nda dinsel bağnazlık ve tarihi olayların çarpıtılması. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 2012, ss. 67-82.
- BURGESS, G. S. *Marie de France (Supplement 3)*. Tamesis. Woodbridge 2007.
- DAVID, B. C., *Inventing Saladin: The role of the Saladin legend in European culture and identity*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, James Madison University. 2017..
- DEMİRAL, S. Saraylı aşk anlayışının kökeni: Trubadurlar. *Schriften zur Sprache und Literatur III* (Ed.) Tahir Balcı, Ali Osman Öztürk, Ergün Serindağ, IJOPEC Publication Limited, Londra 2019. ss. 225-229.
- EDWARDS, R. R. Marie de France and Le Livre Ovide. *Mediaevalia*, 26(1), 2005. ss.57-81.
- ELASKARY, M. I. H., The image of Moors in the writings of four Elizabethan dramatists: Peele, Dekker, Heywood and Shakespeare. Yayımlanmamış Doktora Tezi, The University of Exeter. 2008.
- EROL, B. Marie de France'ın *Fabllar*'ı: Kadın Kaleminden Bilge Hayvan Hikâyeleri. *Orta Çağdan On Yedinci Yüzyıla İngiliz Kadın Yazarlar* (Ed.) Deniz Bozer, Hacettepe Yayınları. Ankara 2014. ss.67-84.
- ESCOBOSA, I. F., Martín, M. D. M. M. ve Delgado, J. L. Las producciones de un alfar islámico en Almería. *Arqueología y Territorio Medieval*, 6, 1999. ss. 207-240.
- FERRANTE, J. M. The French Courtly Poet: Marie de France. In *Medieval Women Writers*. (Ed.) Katharina M. Wilson, The University of Georgie Press, Athens 1984. ss.64-90.
- GENÇ, Ö. "Orta Çağ Avrupasında Kadın", *Orta Çağda Kadın* (Ed.) Altan Çetin, Lotus, Ankara 2011.

⁷⁸ Age, s.10.

GÜMÜŞ, T. T. “Orta Çağ’dan Erken Modern Döneme Batı Avrupa’da Eğitim Tarihi”: Yeni Yaklaşımlar, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 2010. ss.25-40.

HALABY, R. J. Arabic influences on Chaucer: Speculative essays on a study of a literary relationship. Yayımlanmamış Doktora Tezi, East Texas State University. 1973. Erişim Adresi: <https://dmc.tamuc.edu/digital/collection/p15778coll7/id/920/>

HASKINS, C. H. “Arabic science in Western Europe”. *Isis*, 7(3), 1925. ss.478-485.

HİTTİ, P. K. *Siyasal ve kültürel İslam tarihi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. İstanbul 2011.

KARAİMAMOĞLU, T. ve GÜMÜŞ, T. T. İngiliz Şövalyeliğine Dair Bazı Notlar: Dizbağı Şövalyeliği. *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 2020. Ss.356- 360.

KAYNAK İLTAR, E. ve AKÇORU, R. *Principia Rhetorices* adlı kitapçığın ışığında erken Orta Çağ’da retorik: Augustinus ve Pseudo-Augustinus İkilemi. *Beytulhikme*, 11(1), 2021. Ss.321-346.

KINOSHITA, S. Cherchez la femme: Feminist criticism and Marie de France's “Lai de Lanval.” *Romance Notes* 34(3), 1994, ss. 263-273.

KINOSHITA, S. Two for the price of one: Courtly love and serial polygamy in the “Lais” of Marie de France. *Arthuriana*, 8(2), 1998. ss.33-55.

KİTABI MUKADDES. *Kitabı Mukaddes Şirketi*. İstanbul 1976.

KUR’AN-I KERİM MEALİ (TÜRKÇE ÇEVİRİ). Yaşar Nuri Öztürk (mealci), Yeni Boyut. 2001.

MALVERN, M. M. Marie de France's Ingenious Uses of the Authorial Voice and Her Singular Contribution to Western Literature. *Tulsa Studies in Women's Literature* 2(1), 1983. ss.21-41.

MASON, E. *Medieval Lays and Legends of Marie de France*. Eugene Mason (çev.), Dover. 2003.

MCCRELESS, P. The Hermeneutic Sentence and Other Literary Models for Tonal Closure. *Indiana Theory Review*, 12, 1991.ss. 35-73.

MERCERON, J. Des souris et des hommes: pérégrination d’un motif narratif et d’un exemplum d’Islam en chrétienté: à propos de la fable de “L’Ermite” de Marie de France et du fabliau de La Sorisete des Estopes. *Cahiers de Civilisation Médiévale*, 46, 2003. Ss.53–69.

NOWLIN, S. Between Precedent and Possibility: Liminality, Historicity, and Narrative in Chaucer's "The Franklin's Tale." *Studies in Philology*, 103(1), 2006. Ss.47-67.

POLAT, Y. Orta Çağ Batı Kaynaklarına Göre Selahaddin Eyyûbi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 2018. Ss. 277-284.

POWER, E. *Orta Çağ İnsanları*. İslâm Kavas (çev.), Kronik.. İstanbul 2020.

RAMEY, L. T. Role Models? Saracen Women in Medieval French Epic. *Romance Notes*, 41(2), 2001. Ss.131-141.

RICH, P. European Identity and the Myth of Islam: A Reassessment. *Review of International Studies*, 25(3), 1999. ss.435- 451.

ROTHSCHILD, J. R. Literary and Socio-Cultural Aspects of the Lais of Marie de France. In *A Companion to Marie de France*. (Ed.) Logan E. Whalen, Brill, Leiden 2011. ss. 89-116.

RUUD, J. *Encyclopedia of Medieval Literature*. Facts on File, New York 2006.

SARAÇ DURGUN, H. S. Söylemsel Psikoloji ve Zihinsel Üslup: Öykü Çözümlemesi. *SEFAD*, 44, 2020. 251-262. doi: 10.21497/sefad.845409.

SARTORI, E. M. ve diğerleri. *The Feminist Encyclopedia of French Literature*. Westport, CT: Greenwood Press.1999.

SCHNEIDER, T. R. The Chivalric Masculinity of Marie de France's Shape-Changers. *Arthuriana*, 26(3), 2016. ss. 25-40.

SETTON, K. M, HAZARD, H. W. ve ZACOUR, N. P. *A History of the Crusades: The Impact of the Crusades on Europe*. Winconsin: University of Wisconsin Press. 1989.

SLY, I. D. Biblical Women (I): Eve. In *Philo's Perception of Women* (91-110). Providence, RI: Brown Judaic Studies. 2020. doi:10.2307/j.ctvzpv4w5.10.

SOBERNHEIM, M. Salâhaddin Eyyûbî. M.E.B. İslâm Ansiklopedisi. İstanbul, 1979. Ss.103-110.

ŞİMŞEK, O. Doğu Akdeniz ve Asya medeniyetlerinin Orta Çağ İngiliz edebiyatına tesiri: Chaucer'ın *Canterbury Hikâyeleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya. 2021.

ÜLGEN, P. Orta Çağ İngiltere'sinde Dramatik Bir Sahne: Thomas Becket'in Ölümü ve İktidar Kavramı. 3. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiri Kitapçığı*, 2018. Ss.175-187.

WALKLEY, M. J. Saint Patrick's Purgatory: A Poem by Marie de France (Review). *Australian and New Zealand Association of Medieval and Early Modern Studies*, 12(2), . 1995. 165-166.

WILSON, K. Introduction. In *Medieval Women Writers*. (Ed.) Katharina M. Wilson, The University of Georgie Press, Athens 1984. (vii-xxix).